

Lelkiismereti és vallásszabadság a rendészeti jogalkalmazásban¹

TIHANYI Miklós²

A tanulmány alkotmányjogi megközelítést alkalmazva vizsgálja a rendvédelmi szervek állományának vallásszabadságát, egyfelől mint a világnézetileg semleges állam nevében eljáró hivatali személyekét, másfelől pedig mint a rendőrség „munkavállalójáét”. Megállapítja, hogy a világnézetileg semleges állam képviselőjétől világnézetileg semleges jogalkalmazás várható el. Ugyanakkor ez nem szab gátat az egyénre jellemző értékrend megéléséhez. A rendőrség mint munkáltató messze nem teljesíti az alkotmányossági mércék által támasztott követelményeket. Röviden összeveti a rendvédelmi szervek állományát az egyházügyi törvényben ugyanolyan módon szabályozott katonák vallási lehetőségeivel: a katonák lényegesen kedvezőbb helyzetben vannak, az eltérések alkotmányos indoka nincs. Végül rövid képet nyújt néhány európai rendőrség vallási gyakorlatáról.

Kulcsszavak: rendészeti lelkési szolgálat, katonai lelkési szolgálat, vallásszabadság, lelkiismereti szabadság

A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény (a továbbiakban: Ehtv.) 3. § (1) és (2) bekezdésében ekképpen nevesít egy személyi kört, amelyhez tartozók vallásszabadságáról az általános szabályokon túlmutatóan külön is rendelkezik: „A lelkiismereti és vallásszabadság gyakorlását az oktatási, egészségügyi, szociális, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi intézményben ellátott, valamint a büntetés-végrehajtási intézetben fogva tartott számára egyéni és közösségi szinten is lehetővé kell tenni. (2) A lelkiismereti és vallásszabadság joga a rendvédelmi szerveknél, a Magyar Honvédségnél és a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatnál szolgálati jogviszonyban állók számára szolgálatteljesítésük során – a szervezet működési rendjével és a honvédelmi kötelezettség teljesítésével összhangban – szabadon gyakorolható.”

Az idézett szöveg alapján a megkülönböztetett figyelem kiterjed a katonákra, a rendészeti (rendvédelmi) szervek állományára, a büntetés-végrehajtási intézményben fogvatartottakra, illetve az oktatási, egészségügyi, szociális, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi intézményben ellátottakra. A jogalkotó valamiért fontosnak érezte, hogy

1 A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében működtetett Egyed István Posztdoktori Program keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

2 dr. TIHANYI Miklós PhD, r. őrgy., tanársegéd, NKE Rendészettudományi Kar, Közbiztonsági Tanszék Miklós, dr. TIHANYI PhD, police major, assistant lecturer, NUPS Faculty of Law Enforcement, Public Safety Department orcid.org/0000-0003-2692-5389, Tihanyi.Miklos@uni-nke.hu

a nevesített személyi kör vallásszabadságáról külön rendelkezzen. Szembetűnő, hogy a különféle intézményben ellátottak, neveltek, illetve fogva tartottak lelkiismereti és vallásszabadsága gyakorlásának szabályozásakor a törvény kiemeli, hogy annak egyéni és közösségi formája egyaránt megilleti a nevesített személyi kört. A jogalkotó nem pusztán a joggyakorlás lehetőségét biztosítja, hanem ehhez kapcsolódó állami feladatot fogalmaz meg, amikor arról rendelkezik, hogy a joggyakorlást „*lehetővé kell tenni*”. Ez ugyanis aktív állami szerepvállalást jelent, amellyel meg kell teremteni a joggyakorláshoz szükséges jogi és intézményi feltételrendszert. Ezzel szemben az állami alkalmazásban állók lelkiismereti és vallásszabadságának jogáról az idézett szakasz úgy rendelkezik, hogy az „*szabadon gyakorolható*”. A jogalkotó nem részletezi a joggyakorlás módját, és további állami feladatot sem fogalmaz meg, amellyel a joggyakorlás intézményrendszerét kellene biztosítani. A szabályozásbeli eltérés indokolható azzal a körülménnyel, hogy az (1) bekezdésben felsorolt személyi körhöz tartozók a (2) bekezdés alanyaitól eltérően nem szabad akaratukból kifolyólag kerülnek az intézményi keretek közé. Ez alól az egyetlen kivételt az az eset jelenti, amikor ismét feléled az általános hadkötelezettség. Ez a különleges helyzet minden mástól eltérő szabályozást igényel. Ennek a tanulmánynak a keretei között a vallásszabadság speciális alanyi köréből kiragadom a rendvédelmi szervek hivatásos állományú tagjait, és arra törekszem, hogy bemutassam lelkiismereti és vallásszabadságuk különös vonásait.

Az Ehtv. a rendvédelmi szervek (mely elnevezés azonosítható a rendészeti szervek fogalmával) állományának lelkiismereti és vallásszabadságát deklarálja. Jóllehet a rendőrség a legtipikusabb rendészeti szerv, mégis tartózkodnom kell attól, hogy vizsgálódásaimat túlzott mértékben erre fókuszáljam. Ellenkező esetben méltán minősíthetné bárki egyoldalúnak a megközelítés módját. Ezért tartózkodom a rendőrség szerepének kriminológiai és szociológiai elemzésétől. Ennek megfelelően egyetlen megoldás adódik, mégpedig az, hogy a rendészeti szervek szerepét a rendészet közjogi oldaláról mutassam be. Minden törekvésem ellenére némely esetben – éppen általános vonásai miatt – a rendőrséget előtérbe helyezem a többi rendészeti szerv rovására. Az Ehtv. már többször idézett rendelkezése szerint a rendvédelmi szerveknél szolgálati jogviszonyban állók lelkiismereti és vallásszabadságának korlátját képezi a szervezet működési rendje. Ezzel implicit módon a törvény a rendészeti szervek tagjainak szolgálatellátásuk során való joggyakorlását szabályozza. A szervezet működési rendje csak a szolgálatellátással összefüggésben értelmezhető. Az érintett személyi kör vallásszabadsága szolgálaton kívül semmiben nem különbözhet a többi személytől, lévén a különbségtételnek alkotmányos alapjai nincsenek. Az Ehtv. külön szabályai ezért csak a szolgálati viszonytal és a szolgálatellátással összefüggésben értelmezhetőek. Ezt mutatja kifejezésre az Ehtv. 3. § (2) bekezdésének fentebb idézett rendelkezése is. A lelkiismereti és vallásszabadság gyakorlásának deklarálásán túl a jogalkotó csak a korlátozás indokának és mércéjének lakonikus megfogalmazására szorítkozik, egyéb támpontot, részletszabályokat nem nyújt. Ezért annak érdekében, hogy megismerhessük az érintett személyi kör vallásgyakorlásának tartalmát, lehetőségeit és módjait, szükségszerűen foglalkozunk kell a rendészeti szolgálatellátás jellemzőivel.

Minthogy tudományos érdeklődésem homlokterében jelen esetben nem a rendészet mibenléte, hanem a rendészeti szervek állományának vallásgyakorlása áll, ezért vizsgálódásomat a rendészet területén belül további szűkítésnek kell alávetnem. Az ezzel ellentétes stratégia oda vezetne, hogy óhatatlanul hangsúlyeltolódás következne be. A rendészetnek azokat a jellemzőit kell elsősorban megvizsgálnom, amelyek a vallásgyakorlás szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bírnak. Az Ehtv. a szervezet működési rendjét állítja a vallásgyakorlás korlátjaként, ezért a hivatásos szolgálati jogviszony alanyának lelkiismereti és vallásszabadságát két oldalról kívánom bemutatni. Egyfelől a közhatalom birtokában fellépő hivatalos személyt mint az államhatalom megszemélyesítőjét helyezem a középpontba, másfelől pedig figyelmem a foglalkoztatási jogviszony alanyára, a „munkavállalóra” irányul, aki végső fokon az állammal, közvetlenül pedig az őt foglalkoztató rendészeti szervvel áll szolgálati viszonyban.

A vallásszabadság tartalmi elemei és ezek rendészeti összefüggései

Szükséges röviden áttekintenem a lelkiismereti és vallásszabadság tartalmi elemeinek körét annak érdekében, hogy a tárgyalt alapjog gyakorlásának és rendészeti jogalkalmazásnak a viszonya megismerhetővé váljék. A vallásszabadság tartalmi elemei olyanokra sokfélék, hogy kimerítő felsorolásuk alig képzelhető el.³ Az emberi természet számtalan módon képes kifejezésre juttatni az egyén értékrendjét alapjaiban meghatározó belső meggyőződését. Némely tartalmi elem a jog számára érinthetetlen, szabályozhatatlan. Az egyén immateriális léte – amely magában foglalja a világhoz való viszonyulását és az ennek visszatükröződését jelentő gondolatait, érzelmeit – a természeti valóság jog által szabályozhatatlan részét képezi. Ezért a jogalkotó arra vállalkozhat, hogy a vallásszabadság egyik elemét jelentő vallásgyakorlás eseteit, módjait igyekezzen szabályozott mederben tartani, minthogy ezek többnyire a külvilág számára érzékelhető módon nyilvánulnak meg.

A lelkiismereti és vallásszabadság hagyományosan elfogadott tartalma szerint magában foglalja a vallás vagy más meggyőződés szabad megválasztását, annak kinyilvánítását, gyakorlását, illetve tanítását. Mindezekből pedig okszerűen következik a lelkiismereti meggyőződésre vonatkozó személyes adattal való önrendelkezés joga. Ezek összességét tekinthetjük vallási önrendelkezésnek, mint az emberi méltóságból levezethető önrendelkezési jog egyik sajátos szempontú területét. A továbbiakban a lelkiismereti és vallásszabadság imént említett, mintegy öt tartalmi elemének rövid, korántsem a teljesség igényével történő kibontására vállalkozom.

3 Vö. Ádám (2007) 276. A szerző a teljesség igénye nélkül a lelkiismereti és a vallásszabadságnak mintegy húsz összetevőjét, részjogositványát sorolja fel.

A meggyőződés megválasztása

A vallási vagy más meggyőződés szabad megválasztása szükségképpen további két jogosultságot jelent. Egyfelől az Ehtv. által is rögzített jogot a meggyőződés megváltoztatására. Másfelől pedig annak jogát, hogy az egyén valamely nézetet elutasítson, ideértve az általa korábban vallott nézetet is. Valamely nézet elutasításának jogát nevezzük hagyományos módon negatív vallásszabadságnak. A nemzetközi jogi dokumentumok és a magyar Alaptörvény nem pusztán a vallásszabadsághoz való jogot biztosítják, hanem a lelkiismereti szabadság jogát is. A mostanra szekularizált tartalommal bíró lelkiismereti szabadság a vallási meggyőződéssel azonos módon védi a – nevezzük így – világi meggyőződést is, amely az egyén életére ugyancsak meghatározó befolyással bír.

Az állam objektív intézményvédelmi kötelezettsége kiterjed arra is, hogy semlegeséget tanúsítva biztosítsa az eszmék, gondolatok szabad áramlását, ezáltal lehetővé téve a társadalom számára a szabad akaraton alapuló értékválasztást. Az ilyen elveken nyugvó társadalmat nevezzük nyitott társadalomnak, ahol az eszmék szabad versenye termékenyítőleg hat a társadalmi gondolkodásra. Ahol az állam egy vallás privilegizálásával, vagy épp ellenkezőleg, diszkriminálásával, esetleg kriminalizálásával polgárai döntését befolyásolja, ott a vallásszabadság gyakorlása csorbát szenved. Tehát az állam nem részesíthet előnyben egyetlen vallást sem, hanem mindegyiket egyforma oltalomban kell részesítenie. Az állam felelőssége a szabad értékválasztás biztosítására terjed ki. Így tehát valamely vallás elfogadását, illetve kinyilvánítását ugyanolyan értékűnek kell tekinteni, mint a vallás elutasítását vagy ki nem nyilvánítását. Az államnak mindkettőt az egyén választására bízva egyenlő értékűként kell kezelnie.

A meggyőződés kinyilvánítása

A vallási meggyőződés kinyilvánításának – hasonlóan a meggyőződés megválasztásához – létezik negatív oldala is, amely azt a jogot biztosítja az egyén számára, hogy tartózkodjon meggyőződésének kinyilvánításától. A meggyőződés kinyilvánítása biztosítja azt a jogot, hogy az egyén akár magánéletében, akár a társadalmi közéletben nyilvánosan is kifejezésre juttassa világnézeti meggyőződését. A világnézeti meggyőződés kinyilvánítása történhet szóban, írásban, illetve ráutaló magatartással.

A vallási hovatartozás, illetve meggyőződés és a kinyilvánított vélemény, avagy igény egymáshoz való viszonyával kapcsolatban jegyzi meg Schanda Balázs, hogy a meggyőződéshez önmagában véve jogok és kötelezettségek nem kapcsolódnak. Ezzel szemben a kinyilvánított igény vagy szekuláris lelkiismeret a döntő.⁴ Ennek megfelelően ugyan senki nem kötelezhető arra, hogy meggyőződését megvallja, de egyes vallásszabadsághoz fűződő jogok gyakorlásához ez mégis elengedhetetlen. Ilyen például a katonák vagy a fogvatartottak vallásgyakorlása. Ezekben az esetekben az állam köteles attól tartózkodni, hogy a meggyőződését kifejezésre juttató személyről nyilvántartást vezessen.

4 Schanda (2012) 34.

A meggyőződés kinyilvánításához kapcsolódó, azt lehetővé tevő állami feladatokról az Alkotmánybíróság (a továbbiakban: AB) akként szolt, hogy az államnak kötelessége a vallásos meggyőződés kinyilvánításához, tanításához és az életvitelben való követéséhez, a vallás elutasításához, továbbá a vallási meggyőződésről való hallgatáshoz olyan teret biztosítani, amelyben a különböző felfogások szabadon képződhetnek és fejlődhetnek, s ezen keresztül lehetővé teszik az egyéni meggyőződés szabad kialakítását. Az államnak ezt a szabad kommunikációs folyamatot kell biztosítania; ez a kötelessége a gondolatszabadsághoz és szabad véleménynyilvánításhoz való jogból is adódik. Ugyanakkor – teszi hozzá az AB – a vallásszabadságnak azt az elemét, hogy bárki meggyőződése szerint élhessen, nyilvánvalóan másként kell jogilag kezelni, mint a klasszikus, a véleménynyilvánítás szabadságával rokon, „vallásos cselekmények, szertartások végzése útján” való vallásgyakorlást. De a lelkiismereti meggyőződés megvalósítása a társadalmi életben egyben szimbolikus kommunikáció is, amelyre a kommunikációs szabadságjogok jellemzői megfelelően alkalmazhatók.⁵

Az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: Bíróság) előtt számos esetben merült fel a vallási meggyőződés öltözködési szabályok betartásában megjelenő kinyilvánítása. A *Leyla Şahin-esetben* a török medika az orvosi egyetem rektorának tiltó rendelkezése ellenére fejkendőben kívánt vizsgázni. A felügyelők két ízben megtagadták az írásbeli vizsgára bocsátást, melynek eredményeként Şahin a török bíróságokhoz fordult. Az Isztambuli Közigazgatási Bíróság megállapította, hogy a rektornak joga van törvényes keretek között szabályozni a hallgatók öltözködését. Több demonstrációt követően végül felfüggesztésre került Şahin hallgatói jogviszonya. Törökországban a köztársaság 1923-ban történt kikiáltásakor alkotmányos szabályozást nyert az állami szekularizáció. A fejkendő viselésével kapcsolatos vita az 1980-as években bontakozott ki erőteljesen. Két álláspont ütközött egymással. Az egyik nézet szerint a fejkendő viselése a vallási identitás kifejezésének eszköze, hiszen vallási kötelezettségen alapul. A másik felfogás viszont azonosította a politikai iszlámmal, melynek célja egy vallási tanokon felépülő állam létrehozása. Végül 1981-ben a közoktatási intézményekben tiltásra került a fejkendő viselése. A Bíróság úgy foglalt állást, hogy az államnak joga van korlátozni a fejkendő viselését, ha az összeegyeztethetetlen mások jogainak, szabadságának, a közrendnek vagy a közbiztonságnak a védelmével. Magát a fejkendőviselést pedig erőteljes külső szimbólumként határozta meg, amely alkalmas arra, hogy térítő hatást váltson ki. Ez pedig mások – az adott vallást nem követők – számára a vallásszabadság jogának korlátozását jelenti. A Bíróság elfogadta azt az érvelést is, hogy a vallási szimbólumnak számító fejkendő politikai jelentőségűvé vált, amely nem összeegyeztethető a török szekularizmussal. Mindezek alapján a Bíróság végül úgy foglalt állást, hogy Törökország nem sértette meg az Emberi Jogok Európai Egyezményének⁶ (a továbbiakban: Egyezmény) 9. cikkét, mert a korlátozást kényszerítő társadalmi szükség indokolta.⁷ Leyla Şahin végül Bécsben fejezte be orvosi tanulmányait.

5 4/1993. (II. 12.) AB határozat

6 Az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett, az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv.

7 ECHR application no. 44774/98 Leyla Şahin v. Turkey

Korábban hasonló álláspontra jutott a Bíróság a *Dahlab v. Switzerland-ügyben*.⁸ A kérelmező általános iskolai tanítónőként munkahelyén nem volt hajlandó levenni fejkendőjét. A Bíróság elutasította a kérelmet, mert megítélése szerint a tilalom nem haladta meg a demokratikus társadalomban a szükségesség mértékét.

A Bíróság megítélése szerint a panaszos által tanított 4–8 éves tanulók rendkívül befolyásolhatóak, így a tanítójuk által hordott fejkendő jellegűnek tekinthető. Emellett a leghangsúlyosabb indok az Egyezmény értékeinek védelme, amelynek fényében „nehéz összeegyeztetni a muzulmán fejkendő hordását a toleranciával, a másik ember tiszteletével, illetve az egyenlőséggel és a hátrányos megkülönböztetés tilalmával, amely üzenetet egy demokratikus társadalomban a tanítónak közvetítenie kell diákjai számára”.

Mindezek alapján arra következtethetnénk, hogy a Bíróság gyakorlatában a vallási meggyőződés szimbólumok viselésével történő kinyilvánítása – egyéb körülmények fennállása esetén – alkalmas lehet arra, hogy térítő hatása révén sértse mások vallásszabadsághoz való jogát. Ugyanakkor az okszerű következtetés a Bíróság egyéb esetjogát is figyelembe véve elmarad. Ugyanis a *Lautsi-ügy* megítélésében a Bíróság a vallási jelkép befolyásoló jellegét nem találta egyezményesértőnek.⁹ Az ügy tényállása szerint Soile Tuulikki Lautsi finn–olasz kettős állampolgár két gyermekét szekuláris nézetben kívánta felnevelni. Ennek megfelelően iskoláztatásukról állami oktatási intézményben kívánt gondoskodni. Itt azonban férjével együtt azzal szembesültek, hogy az osztálytermek mindegyikében feszület került kifüggesztésre. A Bíróság héttagú kamarájának egyhangú határozata szerint a kereszt jelenléte az állami iskola osztálytermeiben egyfelől sértette a szülők jogát, hogy világnézetükkel összhangban taníttassák gyermekeiket, másrészt sértette a gyermekek vallásszabadságát, vagyis azt a jogukat, hogy szabadon dönthessenek vallásos meggyőződésükről. A Nagykamara 2011. március 18-án kihirdetett ítéletével megfordította a Bíróság korábbi döntését. Akként foglalt állást, hogy a feszület kötelező tantermi kihelyezéséről hozott döntés az állam mérlegelési jogkörébe tartozó ügy, különösen mert ebben a kérdésben nincs európai egyetértés. A feszületek állami iskolai tantermekben való jelenlétének előírásával az olasz szabályozás az ország túlnyomó vallási többségének láthatóságát biztosítja az iskolai környezetben. Ez azonban önmagában véve még nem ad kellő alapot ahhoz, hogy az állam térítő tevékenységet folytasson. A Nagykamara szerint önmagában az, hogy valamely ország történelmi fejlődésének eredményeként valamely vallás túlsúlyba került, és ez megjelenik az oktatási programban, még nem minősül térítő tevékenységnek. A Nagykamara megjegyezte, hogy a feszület a falon lényegében egy passzív, azonosulást nem igénylő jelkép, amely a tanulókra gyakorolt hatásában nem hasonlítható össze a beszéddel vagy a vallási cselekményekben való részvétellel. A feszület látványa nem követeli meg a tanulótól a kereszténységgel való azonosulást.

A Bíróság ítéleteinek közös vonása – ezáltal a vallási meggyőződés kinyilvánításának standardja –, hogy figyelembe veszi az ország történelmi, kulturális fejlődését, illetve

8 ECHR application no. 42393/98 Dahlab v. Switzerland

9 ECHR application no. 30814/06 Lautsi v. Italy

jelenkori társadalmi berendezkedését. Ezzel a vallási meggyőződés kinyilvánításához való jog standardjait a Bíróság relativizálja, vagyis történelmi, kulturális, politikai és szociális szempontoktól teszi függővé. Ezt megteheti, minthogy a vallásszabadság nem tekinthető korlátozhatatlan jognak. A korlátozás lehetséges indokai között az Egyezményben megtalálunk olyan fogalmakat is, amelyek országonként eltérő tartalommal bírnak. Ilyen a közrend és az erkölcsök. A vallásszabadság e területének relativizálása szükségszerűen fakad abból, hogy a vallás kérdése minden állam, illetve társadalom életében mást jelent. Így válik egyaránt elfogadhatóvá a szekuláris török államban az iszlám fejkendő viselésének tilalma és a mélyen katolicizált olasz társadalomban a kereszt kihelyezésének kötelezettsége. Hiba lenne elvárni egy abszolút, minden európai állam számára elfogadható zsinórmérték meghatározását.

A vallási meggyőződés öltözködési szabályok betartásával történő kinyilvánításának sajátos területét jelenthetik az egyenruhás szolgálatok. E téren eddig még nem merült fel jogalkalmazási probléma, de azt a jövőre nézve teljesen kizárni nem lehet. Úgy vélem, ez az a terület, ahol a vallásszabadságnak engednie kell az állami feladatok megvalósításának zsinórmértékét jelentő semlegesség elvével, és tegyük hozzá a józan ész szabályaival szemben is. Ennek indokát az alábbiakban látom. Az egyenruhák közös vonása, hogy azokon megjelennek az állami hatalom szimbólumai. Ezek között ugyan találunk szakrális jellegűeket, de azok nem az állam vallási elkötelezettségét hivatottak kifejezni, hanem az ország történelmi tradícióit. Ezért ezek az állami szimbólumok a semlegesség elvét nem sértik. Az egyenruha viselése nem az önkifejezés eszköze. Az egyén az egyenruha viselőjeként a semleges állam képviselőjévé válik, miközben birtokolja, illetve érvényre juttatja az állam hatalmát. Ezért eljárásában őt magát is köti a semlegesség követelménye. Ezzel nem azt mondom, hogy hivatása gyakorlása közben hitét sutba kell dobnia, csupán azt állítom, hogy a semleges államhatalmat szimbolizáló egyenruha semlegességét – és tegyük hozzá előírászerűségét – meg kell őrizni. Egy ezzel ellentétes álláspont elvezethet az egyenruha-viselés lényegének elvesztéséhez, mert a vallások tarka sokasága és a velük azonos jogi oltalom alatt álló lelkiismereti meggyőzések végtelen variációi az egyenruhát egyéni öltözetté tennék, amely így már nem lenne alkalmas az államhatalom kifejezésére. A másik indokom pedig abból fakad, hogy az egyenruha egyben funkcionális viselet is. Egyes darabjainak, illetve a viseléséhez kapcsolódó öltözködési tilalmaknak munkavédelmi, balesetvédelmi szerepük van. Érthető módon egyenruhás szolgálat közben tilos olyan kiegészítő viselet hordása, amely a biztonságos szolgálatellátást veszélyeztetné. Amennyiben teret engednénk a vallási öltözködésnek, az oda vezetne, hogy le kellene mondjunk az egyenruha-viselési szabályokban rejlő élet- és egészségvédelmi szempontok érvényesüléséről. Ez pedig önmagában véve ellentétes lenne az állam objektív életvédelmi kötelezettségével, hiszen megengedné, hogy polgárai – akik ez esetben egyben alkalmazottai is – életüket, egészségüket veszélyeztető magatartást tanúsítsanak. Természetesen igaz, hogy az egyenruhás szolgálatok ellátása általában az élet és egészség kockáztatásával jár, csak hogy ez nem öncélú kockázatvállalás, hanem mások érdekében, a köz érdekében megvalósuló állami feladat ellátásából fakadó hivatásbeli kötelezettség. Ehhez képest

a vallási öltözködésben rejlő esetleges kockázatok már az állami feladatok ellátásához szükséges mértéket meghaladóak lennének. Mindazon túl, hogy a vallási öltözködés igényével fellépő személy adott esetben szükségtelen egyéni kockázatot vállalna, de ezzel kockáztatná társai életét, testi épségét, illetve az állami feladatok ellátását.

A meggyőzés gyakorlása

A meggyőzés gyakorlása nem kizárólag a vallásos cselekmények végzését, illetve az ilyen cselekményeken való jelenlétet jelenti, hanem magában foglalja a vallás életvitelszerű megélését. Ez jelentheti többek között a fegyveres katonai szolgálat megtagadását, a vallás szerinti munkaszüneti nap megtartását, a vallásnak megfelelő hit- és erkölcsstanóra választását, a vallási szabályoknak megfelelő étkezést, köszönést. De ugyanígy jelenthet valamely vallás előírásainak megfelelő „hétköznapi” cselekvést, például az irgalmasság gyakorlását. Az Alaptörvény alapján mindenkinek joga van arra, hogy vallását vagy más meggyőzését vallásos cselekmények, szertartások végzése útján vagy egyéb módon gyakorolja. A megfogalmazás alapján az Alaptörvény nem a vallásos cselekményeket védi, hanem a meggyőződést, amelyből a magatartás fakad.¹⁰ A meggyőzés gyakorlásának körében védi az Alaptörvény a vallási egyesülési jogot. Ez a jog nem azonos az egyházalapítás jogával. Hiszen a közösségi vallásgyakorlás joga nem függ attól, hogy azt milyen jogállású szervezet keretei között végzik. Még csak jogi személyiséggel rendelkező szervezet létrehozása sem szükséges a közösségi vallásgyakorlás megvalósulásához. A meggyőzés gyakorlásának körében létrehozhatóak vallási társulások, vagyis olyan szervezetek, amelyek keretei között a tagok egyéni vallásszabadságukat gyakorolják. A közösségi vallásgyakorlás sine qua nonja a *vallási közösségek autonómiája*. Ennek alapján jogosultak saját szervezetük alakítására, illetve saját közösségi életük szabályozására.

A meggyőzés tanítása

A meggyőzés tanítása nem azonos a meggyőzés tartalmi elemeinek elfogulatlan, tárgyyszerű ismertetésével. Ez utóbbi a semleges állam oktatási, tájékoztatási feladatai közé tartozik, melynek keretében bemutathatja a különböző vallási és egyéb ideológiai eszmék hitvallását, álláspontját. Az állami semlegesség ez esetben megköveteli a különböző eszmék közötti azonos távolságtartást és a befogadó személyektől sem követelheti meg az értékválasztást. Természetesen azt nem is tilthatja meg számukra. Az állam a semleges tájékoztatási kötelezettségének tesz eleget a közmédiában a vallási eseményekről adott beszámolójával, illetve a vallási nézeteknek az állami köznevelési intézmények tantervébe való felvételével. Ezzel szemben a meggyőzés tanítása nem jelent semleges megközelítést, sőt a tanító részéről kifejezetten elvárható az azonosulás. A meggyőzés tanítása tipikusan közösségi tevékenység, minthogy legalább két fél (a tanító és a tanítást befogadó) kapcsolatát feltételezi. A tanítás meghallgatása, befogadása önkéntes kell hogy legyen.

¹⁰ Schanda (2012) 37.

A lelkiismereti adattal való önrendelkezés

A lelkiismereti és vallásszabadság jogával összefüggésben állami hatóság által különleges adat nem gyűjthető. Állami hatóság által a lelkiismereti és vallásszabadsággal összefüggésben korábban már nyilvántartott különleges adat kizárólag az érintett hozzájárulásával – halála esetén leszármazója hozzájárulásával – továbbítható és hozható nyilvánosságra. Ez a megfogalmazás azt mutatja, hogy nem kizárólag a meggyőződés nem lehet nyilvántartás tárgya, de a meggyőződéshez kapcsolódó, abból fakadó egyéb jogosultságok gyakorlásából származó adatok sem. Így többek között a hitoktatáson való részvétel, katonai vagy börtönbeli lelki gondozáson való megjelenés sem. Érdekes esetet jelenthet, ha valaki fogvatartottként nem azért kér vallási ételt, mert vallásszabadságát kívánja gyakorolni, hanem azért mert jobb ellátást szeretne. Úgy vélem az állam nem ítélné meg polgárai meggyőződését, nincs abban a helyzetben, hogy bárkiről azt állítsa: „Tudom én, hogy te igazából mást hiszel.” Ezért az államnak a lelkiismereti és vallásszabadságból eredő jogokat akkor is biztosítani kell, ha valaki azt csupán színleg, de nem meggyőződésből kívánja gyakorolni. Ezt kívánja azok érdeke, akik meggyőződésükből fakadóan gyakorolják ugyanezen jogokat. Ezzel ellentétes álláspont azt eredményezné, hogy az állam mondaná meg, kinek milyen meggyőződése van. Ez pedig messzemenőig ellentétes lenne mindazzal, amit az alkotmányos szabadságjogokról vallunk.

Az adatgyűjtés tilalma természetéből eredően azt jelenti, hogy olyan adat nem gyűjthető, amelynek alapján valamely egyedileg azonosítható személy lelkiismereti vagy vallási meggyőződésére vonatkozó következtetés vonható le. Minthogy a különleges adat is személyes adat, annak fogalmi ismérvei között is számon tartjuk, hogy az érintettel kapcsolatba hozható, vagy abból az érintett személyre következtetés vonható le.¹¹ Ennek alapján az önkéntes alapú és anonim adatgyűjtés nem tartozik a törvényi tilalom alá. Az Ehtv.-ben ennek egyetlen nevesített formája a népszámlálás. Amellett, hogy az állam meggyőződéssel kapcsolatos adatot nem gyűjthet, senki nem kötelezhető arra, hogy meggyőződéséről nyilatkozzon, még akkor sem, ha annak tartalma nem kerül nyilvántartásba. Ha mégis nyilatkozatot tesz, vagy más módon kifejezésre juttatja meggyőződését – minthogy ebben semmi nem gátolja –, abban az esetben ez az adat a lelkiismereti és vallásszabadság jogával összefüggő különleges adatnak minősül. Az erre vonatkozó információ csak az érintett hozzájárulásával továbbítható és hozható nyilvánosságra.¹² Az idézett jogi meghatározásból is kitűnik, hogy nem kizárólag valamely meggyőződéssel való azonosulás, vagy attól való elhatárolódás, hanem *egy vallási közösséghez tartozás is különleges adatnak minősül*. A hazai jog tehát e tekintetben nem tesz különbséget a világnézeti meggyőződés és a felekezeti hovatartozás között. Az információs önrendelkezés körében a jogalkotó a vallási meggyőződés mellett a „más

11 Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. tv. 3. § 2. és 3. pontja.

12 Ehtv. 5. § (1) bek.

világnézeti meggyőződést” tekinti különleges adatnak.¹³ A használt kifejezés arra utal, hogy más, tehát nem vallási világnézet a vallási világnézettel azonos védelmet élvez. A rendszertani értelmezés szabályai szerint a hazai jogalkotó a különböző jogszabályokban a „lelkiismereti meggyőződés” és a „más világnézeti meggyőződés” kifejezéseket azonos tartalommal használja.

Érdemesnek tartom felhívni a figyelmet arra, hogy a lelkiismereti és vallásszabadság jogával összefüggő adatgyűjtés tilalma az Ehtv.-ben abszolút érvényű tilalomként került szabályozásra, amely alól a nemzetbiztonsági szervek sem kaptak e törvényben felmentést. Pedig aligha tagadható, hogy a radikális vallási csoportokhoz tartozás, illetve a velük való kapcsolattartás biztonsági kockázatot jelent. Érzékeltette ezt a jogalkotó is, hiszen a bevett egyházzá válás egyik feltétele, hogy a vallási közösség ne jelentsen nemzetbiztonsági kockázatot. Amennyiben elfogadjuk azt, hogy valamely vallási közösség nemzetbiztonsági kockázatot jelenthet, abban az esetben nehezen elképzelhető, hogy az ehhez a közösséghez tartozók semmilyen kockázatot ne jelentenének. Ezért az Ehtv.-ben megfogalmazott abszolút tilalom alól a nemzetbiztonsági szervek úgy mentesülnek, hogy az információs önrendelkezésről szóló törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogával összefüggő adatok kezelését lehetővé teszi, amennyiben azt a nemzetbiztonság, a bűncselekmények megelőzése vagy üldözése érdekében, avagy honvédelmi érdekből törvény elrendeli.¹⁴ A nemzetbiztonsági törvény általános jelleggel feljogosítja a nemzetbiztonsági szerveket arra, hogy feladatkörükben eljárva „különleges adatot” kezeljenek.¹⁵ Ezzel a felhatalmazással széles körűvé válik a lelkiismereti és vallásszabadsággal összefüggő adatok kezelése, ideértve természetesen azok gyűjtését is. A „különleges adat” törvényi fogalmát értelmezve ez a felhatalmazás a vallási vagy más világnézeti meggyőződésre vonatkozó adatok kezelését teszi lehetővé. A meggyőződésre utaló adatok körébe tartoznak mindazon információk, amelyek az e fejezetben tárgyalt jogok gyakorlása során keletkeznek.

Mindezekkel szemben az általános rendőri feladatokat ellátó rendőri szerv számára a lelkiismereti és vallási adatok kezelése már meglehetősen korlátozott. A bünygyi felderítés célját és jellegét tekintve jelentősen eltér a nemzetbiztonsági célú felderítéstől, hiszen konkrét bűncselekmény gyanúja szükséges hozzá. Ennek megfelelően a rendőrségi törvény értelmében „vallási meggyőződésre utaló különleges adat” csak akkor kezelhető, ha az bűnüldözési tevékenység során felmerülő bűncselekmény tényállási

13 Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. tv. 3.§ 3. pont a) alpontja alapján különleges adat „a faji eredetre, a nemzetiséghez tartozásra, a politikai véleményre vagy pártállásra, a vallásos vagy más világnézeti meggyőződésre, az érdekképviseleti szervezeti tagságra, a szexuális életre vonatkozó személyes adat”.

14 Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. tv. 5. § (2) bek. a) és b) pontja alapján „személyes adat akkor kezelhető, ha ahhoz az érintett hozzájárul, vagy azt törvény vagy – törvény felhatalmazása alapján, az abban meghatározott körben – helyi önkormányzat rendelete közérdeken alapuló célból elrendeli”.

15 A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. tv. 38. § a) pontja szerint: „A nemzetbiztonsági szolgálatok az e törvényben meghatározott feladataik ellátása érdekében személyes adatot, különleges adatot és bünygyi személyes adatot kezelnek.”

eleméhez tartozik.¹⁶ Figyelmet érdemel, hogy a rendőri szervek számára adott felhatalmazás „vallási meggyőződésre utaló adatokra” vonatkozik. Ez a megfogalmazás elméletileg szűkebb tartalmú adatgyűjtést tesz lehetővé, mivel a más világnézeti – tehát nem vallási, hanem szekularizált – meggyőződésre nem terjedhet ki a bűnügyi információszerzés. Emellett szigorúan vett értelemben hibás a megfogalmazás, mert csak a meggyőződésre utaló adatok kezelését teszi lehetővé. A színleges vallásos cselekmények pedig nem utalnak az egyén meggyőződésére. Ennek megítélése azonban nem tartozhat az állam hatáskörébe. A rendőrség lehetőségeit tovább szűkíti az a kitétel, amely szerint csak abban az esetben kezelhetnek vallási jellegű adatot, ha az valamely konkrét bűncselekmény tényállási eleméhez tartozik. A vallási adatot tényállási elemként megfogalmazó deliktumok közös vonása, hogy a meggyőződés a speciális sértetti kör (gyűlöletbűncselekmények) vagy elkövetési tárgy (vagyon elleni bűncselekmények) meghatározására szolgál. A vallási csoportok ellen elkövethető bűncselekmények tényállásaiban nem nyer értékelést az elkövető lelkiismereti vagy vallási meggyőződése, legfeljebb a sértetti körrel szembeni ellenséges érzülete, ez pedig csak a negatív vallásszabadságot jelenti, az elkövető értékválasztását nem. Ezáltal éppen azoknak a bűncselekmények az esetében a leginkább korlátozott a rendőrség eszköztára, ahol az elkövető saját belső meggyőződése (pl. vallási terrorizmus) jelent motivációt. A nem kellően körültekintő jogalkotás könnyen a jogtalanság talajára vezetheti a rendőrséget, ha az a feladatainak és a társadalom elvárásainak, nem pedig a törvény betűjének akar megfelelni.

Mindezek alapján szükségesnek tartom az *Ehtv. módosítását* oly módon, hogy a lelkiismereti és vallásszabadság jogával összefüggő általános adatgyűjtési tilalom alóli nemzetbiztonsági vagy bűnügyi célú kivételek megfogalmazást nyerjenek. Ennek körében az Ehtv. 5. §-át ki kellene egészíteni egy (3) bekezdéssel, amely szerint: „Az (1) bekezdés szerinti tilalom nem érinti az állami szervek nemzetbiztonsági vagy bűnügyi célú adatkezelési tevékenységét, melyek tartalmát külön törvények szabályozzák.” Szükségesnek tartom továbbá a rendőrségi törvény harmonizációját az információs önrendelkezésről szóló törvénnyel annak érdekében, hogy ne kizárólag vallási, hanem más meggyőződéssel kapcsolatos adatok gyűjtésére is mód nyíljon a rendőrség számára. E körben nem tartom támogathatónak azt a szabályozást, amely csak abban az esetben teszi lehetővé a vallási vagy lelkiismereti meggyőződésre vonatkozó adat gyűjtését, ha az a bűncselekmény tényállásában értékelést nyer. Ezt abban az esetben is fenntartom, ha elfogadjuk, hogy nem kizárólag a tényállásban értékelt vallási adat, hanem bármilyen egyéb, az adott bűncselekményre vonatkozó – pl. az elkövető meggyőződését érintő – adat is gyűjthető.

Ugyancsak a módosítás mellett szóló érv, hogy kizárólag a „meggyőződésre utaló különleges adat” nem azonosítható a „meggyőződéssel kapcsolatos adatok” körével, mert nem számol a színleg törtéző vallásgyakorlással. Ezért szükségesnek tartom a

16 A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. tv. (a továbbiakban: rendőrségi tv.) 90. § (3) bek.: „A faji eredetre, vallási meggyőződésre, szexuális magatartásra és politikai véleményre utaló különleges adat csak akkor kezelhető, ha az bűnüldözési tevékenység során felmerülő bűncselekmény tényállási eleméhez tartozik, vagy ahhoz az érintett írásban hozzájárult.”

rendőrségi törvény 90. § (3) bekezdésének módosítását, amely így szólna: „A faji eredettel, vallásos vagy más világnézettel, szexuális magatartással és politikai véleménnyel kapcsolatos különleges adat csak akkor kezelhető, ha az bűnüldözési tevékenység során felmerülő bűncselekmény felderítéséhez elengedhetetlenül szükséges, vagy ahhoz az érintett írásban hozzájárult.” Meglehet, hogy a vázolt hiányosság ez idáig nem jelentett gyakorlati problémát, ennek ellenére a módosítási javaslat nem oktalan, mert azt szolgálja, hogy a rendőrség teljes mértékben jogszerűen, megfelelően széles körben és a lelkiismereti és vallásszabadság nemzetközi sztenderdjeinek figyelembevételével legyen képes az egyén meggyőződésével kapcsolatos adatok gyűjtésére, amennyiben bűnügyi érdekek azt feltétlenül megkívánják.

A vallási adattal való önrendelkezés sajátos korlátja, hogy az egyházi jogi személy az általa gyakorolt vallási tevékenységhez kapcsolódó személyes adatot a bevett egyház belső szabálya szerint kezeli. Ezzel ugyanis a vallási adatok kezelésével kapcsolatban az állam elismeri az egyház belső jogát, vagyis az egyház által kezelt adatok szabályozását az állami jogalkotás felségterületén kívülre helyezi. Ennek megfelelően az állami adatvédelmi szabályok nem vonatkoznak az egyház adatkezelési tevékenységére. Az egyetlen korlátot az jelenti, hogy ezeket az adatokat az egyház csak az érintett hozzájárulásával – halála esetén leszármazója hozzájárulásával – továbbíthatja és hozhatja nyilvánosságra.¹⁷

A lelkiismereti és vallásszabadság lehetséges konfliktusai a jogalkalmazásban

A rendészeti jogalkalmazásban megvalósuló alkotmányos állami kötelezettségvállalásnak és az eljáró személy lelkiismereti és vallásszabadsághoz való jogának konfliktusa akkor éleződik ki erőteljesen, mikor a hatóság eljáró tagjának olyan normát kell érvényre juttatnia, amely szöges ellentétben áll a saját belső meggyőződésével. Minthogy az egyének belső meggyőződése megszámlálhatatlanul sokféle lehet, most csupán a lehetséges konfliktushelyzetek egyikére kívánom ráirányítani a figyelmet. Katolikus értelemben az állam egyik alapvető funkciója a közjó és a béke megteremtése. Ennek a szolgálatnak a végzése önmagában véve nem ellentétes a keresztény tanításokkal, sőt kifejezetten elismerésre méltó. Hasonló álláspontra jutunk a reformátorok nyomán, akik szerint az állam azért kapta a kard és a világi törvények jelentette hatalmat, hogy azzal Isten dicsőségét szolgálva védje meg a jót és büntesse a gonoszt. Vagyis amíg a rendészeti jogalkalmazás egyértelműen a közjót, illetve az ország belső békéjét, avagy a bűn üldözését valósítja meg, addig a keresztény értékrend és az állami kötelezettségvállalás közötti konfliktusnak csekély a valószínűsége. Teljesen kizárni ugyanakkor az egyéni meggyőzések sokfélesége miatt természetesen nem lehet. Felmerülhet olyan eset, amikor az állami jog, amelynek betartásával az állam a békét és biztonságot

17 Ehtv. 25. §: „Az egyházi jogi személy az általa gyakorolt vallási tevékenységhez kapcsolódó személyes adatot a bevett egyház belső szabálya szerint kezeli, azokat az érintett hozzájárulásával – halála esetén leszármazója hozzájárulásával – továbbíthatja és hozhatja nyilvánosságra.”

reméli szolgálni, ellentétes a rendészetet hivatásként gyakorló személy által követett vallás társadalmi tanításaival. Két oldalról lehet megközelíteni a problémát. Egyfelől úgy, hogy a társadalom javát szolgáló nemes hivatás során lehet-e nemtelen szabályt alkalmazni, másfelől pedig úgy, hogy az ezt a szabályt kötelességszerűen alkalmazó személy hivatali, illetve hivatásbeli kötelességei között szerepel-e a lelkiismereti meg hasonlás. A közelmúlt eseményei közül több is rávilágított az ebben rejlő konfliktushelyzetek valószínűségére. Néhány példával illusztrálva a problémát megemlíthető a hajléktalan életmód kriminalizálása, a lomtanitásból származó hulladék gyűjtésének kriminalizálása, vagy akár az illegális migráció kriminalizálása.

A hajléktalan életmód kriminalizálására először a főváros VIII. kerületének önkormányzata tett kísérletet, mely példát követte a Fővárosi Közgyűlés. Végül a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. tv. (a továbbiakban: Szabs. tv.) 186. §-a fogalmazta meg a „közterületen életvitelszerű lakhatás tilalmának megszegése” elnevezésű szabálysértési deliktumot. E szabálysértést az követte el, aki a közterület belterületét rendeltetésétől eltérő módon, életvitelszerű lakhatás céljára használta, illetve életvitelszerű lakhatáshoz használt ingóságokat közterületen tárolt. A tényállás utólagos normakontroll céljából az AB elé került, amely végül azt megsemmisítette. Az AB kifejtette, hogy a szabálysértéseknek leginkább a „bagatell büntetőjogi” jellege vált dominánssá. Ennek megfelelően az ott megfogalmazott tényállások jelentős része emberi magatartásokat kriminalizál. A normakontroll alá vont szabálysértési tényállás kriminalizált emberi magatartásnak minősítette a közterület életvitelszerű lakhatás céljára történő használatát, röviden megfogalmazva a hajléktalan életvitelt. A hajléktalanok elvesztették otthonukat és nincs lehetőségük arra, hogy lakhatásukat megoldják, ezért valódi alternatíva hiányában kénytelenek – miután az az egyetlen nyilvános, mindenki használatára nyitva álló terület – a közterületen élni. Az AB szerint nem volt megállapítható az az ok, illetve az a védeni kívánt érdek, amely indokul szolgálhatott volna arra, hogy egy alapvetően szociális ellátásra szoruló élethelyzetet a törvényhozás társadalomra veszélyes magatartássá nyilvánítson. A szankcionálás azt jelenti, hogy a törvény a büntetés kilátásba helyezésével, esetenként alkalmazásával tovább nehezíti az amúgy is krízishelyzetben levő hajléktalanok élethelyzetét, akik számára nem minden esetben nyújt valódi alternatívát a szociális ellátórendszer által kínált ellátás. Az AB álláspontja szerint sem a hajléktalanoknak a közterületekről való eltávolítása, sem a szociális ellátások igénybe vételére való ösztönzése nem tekinthető olyan legitim, alkotmányos indoknak, amely a hajléktalanok közterületen élésének szabálysértéssé nyilvánítását megalapozná. A hajléktalanság szociális probléma, amelyet az államnak a szociális igazgatás, a szociális ellátás eszközeivel és nem büntetéssel kell kezelnie. Az Alaptörvény II. cikkében szabályozott emberi méltóság védelmével összeegyeztethetetlen önmagában véve azért társadalomra veszélyesnek minősíteni és büntetni valakit, mert lakhatását valamely okból elvesztette és ezért kényszerűségből a közterületen él, de ezzel mások jogait nem sérti, kárt nem okoz, más jogellenes cselekményt nem követ el. Sérti az egyén emberi méltóságából eredő cselekvési szabadságát, ha az állam a büntetés eszközeivel kény-

szerít valakit a szociális szolgáltatások igénybevételére. Az AB megjegyzte, hogy a hajléktalanság mint társadalmi probléma megoldására a szabálysértési szankció alkalmazása alkalmatlan eszköz, mivel az érintettek azért kerültek ebbe a helyzetbe, mert jövedelem hiányában lakhatásukat nem tudják megoldani, így a bírság megfizetésére sem képesek.¹⁸

Az AB határozata nyomán az országgyűlés újraalkotta a vitatott tényállást, amely immár az „életvitelszerű közterületi tartózkodás szabályainak megsértése” nevet viseli. E szerint az követ el szabálysértést, aki a világörökségről szóló törvény szerinti világörökségi területnek minősülő közterületen vagy a helyi önkormányzat rendeletében meghatározott közterületen életvitelszerűen tartózkodik, és a kijelölt területet a rendőrség vagy a Szabs. tv.-ben meghatározott személy felkérése ellenére nem hagyja el.¹⁹ Az önkormányzatok szabad belátásuk szerint határozzák meg azokat a területeket, ahol tilos az életvitelszerű közterületi tartózkodás. E megoldás is alkalmas lehet arra, hogy a hatóság üldözésének tegye ki a hajléktalanokat, amennyiben az önkormányzat valamennyi belterületét „védetté nyilvánítja”.

A hajléktalan életmód szankcionálása körül kialakult társadalmi vita ráirányítja a figyelmet arra, hogy a súlyos társadalmi problémák büntetőjogi szempontú kezelése ellenkezik az alapvető emberi normákkal. Azt is világossá kell tenni, hogy az alapvető emberi értékekkel ellentétes jogszabály nem találhat méltó követésre. Az alapvető emberi normák Európában elsősorban a kereszténység közvetítésével váltak meghatározó társadalmi értéké. Maguk az egyházak is gyakorta felszólalnak egy-egy társadalmi jelenség kapcsán, és kifejtik a hitelveiken nyugvó álláspontjukat. Ezzel egyfelől utat mutatnak az egyházhoz tartozók számára, másfelől kifejezésre juttatják az egyház társadalmi tanításának mentén kialakított véleményüket. Ilyen módon az egyházak részt vesznek a társadalmi közéletben, végső soron pedig lehetőségük nyílik a politikai véleményformálásban való közreműködésre. A vallásszabadság nem merül ki a szoros értelemben vett hitvallások elfogadásában, és a hit ennek alapján történő gyakorlásában, hanem kiterjed az egyházak hitvalláson nyugvó társadalmi tanításaival való azonosulásra is. Ennek megfelelően az egyén belső vallási, illetve lelkiismereti meggyőződésének részét képezhetik a szoros értelemben vett hitvalláson kívül eső vallási tanítások. Így azok is, amelyek az egyházaknak a társadalmi problémákhoz való viszonyát tükrözik. Joggal merül fel a kérdés, hogy jobb vallási, illetve lelkiismereti meggyőződése ellenében kötelezhető-e bárki a jog betűje szerinti fellépésre. Az elfogadható megoldást az kínálja, ha a jogalkotás nem nélkülözi az alapvető emberi értékeket, hanem azokra építkezve alakítja a társadalmi viszonyokat.

Elfogadva, hogy a rendészet veszélyelhárító tevékenysége egyszersmind jogalkalmazói tevékenység is, vizsgálni szükséges a rendészeti jogalkalmazás, valamint a lelkiismereti és vallásszabadság viszonyát. A rendészet kettős természetű; egyfelől közigazgatási, másfelől büntető igazságszolgáltatási előkészítő szerepet tölt be. Az előbbi területen hatósági jogalkalmazói, illetve rendfenntartó, veszélyelhárító feladatokat lát

18 38/2012. (XI. 14.) AB határozat

19 Szabs. tv. 179/A §

el, a büntető igazságszolgáltatáshoz kapcsolódóan pedig bűnügyi felderítő és nyomozati feladatokat lát el. Ennek mentén jut el oda, hogy a rendészet négy funkcióját különböztesse meg, amely az örökös, a legitim fizikai erőszak bevetése (csapaterő, „bevetési egységek” alkalmazása), a hatósági jogalkalmazás és a felderítés.²⁰ Ennek alapján megkülönböztethetjük egymástól a rendészeti jogalkalmazást és a veszélyelhárítást. Míg előbbire teljes jogi szabályozottság, addig utóbbira a jogi keretek kijelölése jellemző. Minél közvetlenebb és minél nagyobb fenyegetést kell a rendészeti intézkedéssel elhárítania, annál kevésbé szabályozható az anyagi jog által az, hogy mikor kerülhet sor beavatkozásra, az eljárási jog által pedig az, hogy az intézkedés milyen formát öltön.²¹ A joghoz kötöttség szempontjából aszerint differenciált a rendészet tevékenysége, hogy az intézkedésre a veszélyállapot előtt, a veszély alatt, avagy a veszélyelhárítást követően kerül sor. A veszély előtti állapotok kezelése döntően jogon kívüli eszközökkel történik. Ez a közterületi szolgálat feladata, melynek fő szerepe az örökös. A veszély elhárítása erős jogi felhatalmazást igényel, az erőszak alkalmazásának ideje és módja nem lehet jogi szabályozás tárgya. Ez az a rendészeti funkció, amely rokon vonásokat mutat a katonai műveletekkel. A veszély elhárítását követően a rendészet feladata a jogellenes magatartás felderítése, alkalmasint közigazgatási szankcióval való sújtása.²²

Maga a veszélyelhárítás is jogilag szabályozott tevékenység, az igazgatási jellegű rendészeti feladatokkal szembeni különbség a szabályozás módjában rejlik, mert a veszélyelhárítás széles körű felhatalmazást nyújt a rendészet számára. Ezt a felhatalmazást a jog a rendészet számára valamely kötelezettség teljesítése érdekében biztosítja, másfelől pedig jogi garanciákkal erősen körülbástyázott. Ugyanakkor kétségtelen, hogy a széles körű felhatalmazás egyben széles körű mérlegelést is biztosít. E mérlegelés jellemzői, hogy megelőzik a jogviszony létesítését, a beavatkozás módja és terjedelme azonnal eldöntendő, a fellépés pedig tipikusan szóbeli. E felhatalmazás alapján a rendészeti szerveknek a közbiztonság bármilyen formájú és mélységű megzavarásával kapcsolatban mérlegelésen alapuló intézkedési kötelezettsége keletkezik.²³

Az intézkedési kötelezettség generál klauzulája szerint *„a rendőr jogkörében eljárva köteles intézkedni vagy intézkedést kezdeményezni, ha a közbiztonságot, a közrendet vagy az államhatár rendjét sértő vagy veszélyeztető tény, körülményt vagy cselekményt észlel, illetve ilyet a tudomására hoznak”*.²⁴ Ezért amikor a hatósági jogalkalmazói intézkedéseket szabályozó normák megengedő formulával élnek – pl. *„igazoltathatja”, „az illetékes szerv elé állíthatja”, „területet lezárhat”* – akkor lényegét tekintve arra adnak felhatalmazást, hogy a szükségesség, arányosság mércéjének megtartása mellett az intézkedő rendőr kiválassza a veszély elhárításához leginkább megfelelő intézkedést. De magát az intézkedési kötelezettséget kógens parancs írja elő. A felhatalmazáson alapuló intézkedési kötelezettség szabad belátáson nyugvó határait egyfelől a szükségesség és az arányosság jogi mércéje, másfelől pedig feladatmeghatározó és hatásköri szabályok jelölik

20 Finszter Géza (2014c) 126.

21 Finszter Géza (2014b) 89.

22 Finszter Géza (2014a) 66.

23 Balla (2014) 32–33.

24 Rendőrségi tv. 13. § (1) bek.

ki. Hasonlóan kerül megfogalmazásra a pénzügyőrök és a büntetés-végrehajtási őrk intézkedési kötelezettsége is.²⁵ Ezért a lelkiismereti és vallási meggyőződés szerepe a hatósági jogalkalmazásban rendkívül korlátozottá válik és előtérbe kerül a racionális jogalkalmazói mérlegelés. A világnézetileg semleges állam képviselőjeként eljáró hivatalos személytől más nem is várható el. Ugyanis az állam semlegessége nem egy elvont semlegesség, hanem azt a követelményt támasztja elénk, hogy az állam nevében az államhatalmat gyakorlók a közfeladatuk ellátása során maguk is ideológiailag semleges álláspontot tükrözzenek.

A lelkiismereti meggyőződés legfeljebb a jogi felhatalmazáson alapuló döntési autonómia keretében kaphat szerepet. A döntési autonómiát a jogalkotó többféleképpen biztosíthatja. A döntés alapjaként megjelölhetőek az egzaktsgot nélkülöző jogfogalmak, mint például a közbiztonság, a közérdek vagy akár a közérkölc. A mérlegelési jog másik formája, a norma a -hat, -het képzőt vagy a -tól, -ig ragot alkalmazza. Láttuk, hogy erre még a rendészeti intézkedések körében is van némi lehetőség. Végül pedig a jogalkotó alkothat diszjunktív normákat, amelyekben az adott tényállásra egymással egyenrangú döntési lehetőségeket enged meg a jogalkalmazó számára.²⁶ A hatósági jogalkalmazás az egyén lelkiismereti vagy vallási meggyőződését tükrözheti a végrehajtás módjában is. Ennek lehetőségei erősen korlátozottak olyan szakma esetében, ahol még az „ügyfélnek” való köszönést és annak formáját is jogszabály szabályozza.²⁷ Annak azonban nincs akadálya, hogy a rendészeti jogkörben eljáró személy az intézkedése során gyakorolja vallásának meghatározó értékeit, ha azok nem veszélyeztetik az intézkedés eredményességét, illetve nem sértik a semleges állam jogi céljait.

A rendészeti szolgálati viszony alanya

A rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi XLII. törvény (a továbbiakban: Hszt.) preambuluma a hivatásos szolgálati jogviszonyt különleges közszolgálati jogviszonyként határozza meg. A törvény a „különleges” kifejezést, mint a szolgálati jogviszony jelzőjét, a későbbiekben is használja. A jogviszony különlegessége a feleket megillető jogok és kötelezettségek természetében, egymáshoz való viszonyában ragadható meg. A szolgálati viszonyt szabályozó joganyag akkor felel meg az alkotmányos követelményeknek, ha garantálja a személyi hatálya alá tartozók alapvető jogait, illetve segíti őket azok gyakorlásában. Természetesen a rendészet jellege indokoltta teheti alapvető jogok korlátozását. Erre alkotmányos felhatalmazás alapján és az AB által kimunkált alkalmasság-szükségesség-arányosság teszt sztenderdjeinek betartása mellett kerülhet sor. Amely jogokat a szolgálati törvény nem korlátozza, azok gyakorlását elő kell mozdítania. Hiszen az állam kötelessége nem kizárólag arra terjed ki, hogy az alapvető jogokat ne korlátozza, hanem arra is, hogy olyan intézményi rendszert működtessen, amely elősegíti azok gyakorlását.

25 A Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. tv. 35/B § (1) bek., illetve a büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. tv. 11.§ (1) bek.

26 Patyi-Varga (2012).

27 A rendőrség szolgálati szabályzatáról kiadott 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet 5. § (1) bek.

A lelkiismereti és vallásszabadság elemei közé tartozik a meggyőződés megválasztása (beleértve annak megváltoztatását és más meggyőződés elutasítását is), kinyilvánítása, gyakorlása, tanítása és a lelkiismereti adattal való önrendelkezés. A következőkben a rendészeti terület szolgálati jogviszonyának kérdéseit igyekszem körbejárni a lelkiismereti és vallásszabadság tartalmi elemei mentén.

A Hszt. egyetlen helyen szól a rendészeti szervek állománynak lelkiismeretéről. A kinevezéshez szükséges eskü szövegének kezdőmondata így hangzik. „*Én, ... becsületemre és lelkiismeretemre fogadom, hogy Magyarországhoz és annak Alaptörvényéhez hű leszek...*” Ennek alapján az rajzolódik ki, hogy a rendészeti pálya értékeinek, követelményeinek elfogadása az egyén belső meggyőződéséből fakad. Ezek között az értékek között lehet számon tartani az országhoz és az Alaptörvényhez való hűséget. A jogalkotó ezzel mintha arra törekedne, hogy kizárja az egyén belső meggyőződése és a rendészeti feladatok ellátása között felmerülő esetleges konfliktust, vagy legalábbis azt előre eldöntse a feladatok javára. A jogalkotói szándék szerint a lelkiismereti és a vallási parancsok háttérbe szorulnak a jog parancsaival szemben. Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy a jogi mérlegelést és a jog parancsának való engedelmeskedést is felülírhatja az előjárói parancsnak való engedelmesség. Ez ugyanis megköveteli a rendőrtől a jogsértő parancs, rendelkezés végrehajtását is.²⁸ Ez alól természetesen a bűncselekményre, illetve a kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmódra vonatkozó parancs kivétel.²⁹

A Hszt. 13. § (2) bekezdése szerint „a hivatásos állomány tagja a szolgálati viszonyból fakadó kötelmeit – a rendvédelmi szerv rendeltetés szerinti feladatainak megvalósítása érdekében – önkéntes vállalás alapján, élethivatásként, szigorú függelmi rendszerben, akár életének és testi épségének kockáztatásával és egyes alapjogai korlátozásának elfogadásával teljesíti”. Az önkéntes vállalás a rendészeti hivatás gyakorlásával kapcsolatban a munka szabad megválasztásához való jog egyik megnyilvánulása. Ugyanakkor az „*élethivatás*” kifejezés élesen elkülöníti a rendészeti pályát a civil munka világától, de még a civil közszolgálatától is.³⁰

Az élethivatás választása egyben értékválasztást is jelent. Az külön tanulmány feladata lehetne, hogy kimutassa ennek az értékválasztásnak a jellemzőit, hiszen legalább négyféle értékrendszer közül választás lehetősége merül fel: a törvényi szabályozásból levezethető, a ténylegesen meglévő, a társadalom által elvárt, illetve az egyén által feltételezett értékrendszer nyújt lehetséges alternatívát. Az ideális – de legkevésbé valószínű – eset, ha ezek az értékrendszerek egybeesnek, ellenkező esetben az értékrendszerek között feszülő ellentét vagy az egyén belső értékkonfliktusát, esetleg értékválságát, vagy a szervezet értékválságát fogja eredményezni. Az „*élethivatás*” kifejezés idealizált értékválasztást jelent, mert kifejezésre juttatja a rendőri szakma szolgálat-szerűségét, amely szükségképpen magában foglalja egyfelől a társadalom érdekeinek való megfelelést, másfelől a rendőrtől elvárt fokozott áldozatvállalást.

28 Hszt. 103. § (2) bek.

29 Rendőrségi tv. 16. § (4) bek.

30 A közszolgálati tisztviselőkről szóló 2011. évi CXCV. törvény is csak a preambulumban említi, hogy a törvény célja többek között, hogy előmozdítsa az erős nemzetudatra épülő és értékelvű közszolgálati tisztviselői hivatás megteremtését.

Témánktól nagyon messze vezetne bennünket a rendészeti értékeknek akár csak vázlatos feldolgozása is. Ezért csupán jelzem azokat az amerikai szociológiai munkákat, amelyek rávilágítottak a rendőri szervezetek belső értékeinek jelentőségére. Ezek elsősorban az 1960-as, 70-es évek amerikai rendőrségét mutatják be, amely ekkor – a tanulmányok alapján – a társadalomtól rendkívüli módon elszigetelődött. Éppen ezért intő jelként mutatok be néhány megállapítást annak érdekében, hogy felhívjam a figyelmet a rendészeti hivatás és a társadalmi értékek közötti összhang fontosságára. Arthur Niederhoffer modellezi, ahogy a szervezetbe bekerülő rendőr az ideális szabályok modelljétől eljut a mindennapi élet feladataihoz. A kiképzés alatt a kezdő rendőr alig rejti el a felszín alatt az idealizmusát. Ezt követően az első öt szolgálati évet a romantikus cinizmus jellemzi, melyben a pályakezdőt még motiválja a tenni és változtatni akarás. A következő öt évet agresszív cinizmusként jellemzi, melynek végére a rendőr eljut a harag és az ellenségesség állapotába, végül pedig bekövetkezik a rezignált cinizmus, melyben a rendőrtisztviselő elfogadja a rendszer hibáit, azokon változtatni már nem akar. A folyamat okait a szerző többek között abban látja, hogy a fiatal az évek folyamán oda jut, hogy belátja saját tehetetlenségét azokkal a körülményekkel szemben, amelyekkel nap mint nap felveszi a küzdelmet. Emellett a rendőrré válásával vesztő társadalmi kapcsolataiból, aminek eredményeként egyfajta személyi és szervezeti izoláció alakul ki. Ezért végül elfogadja a rendőrséget jellemző szervezeti kultúrát.³¹

Daniel Patrick megállapításai szerint a rendőrség legmarkánsabb belső „értéke” a testvériség (brotherhood). Ez közelebbről egy rendkívül szoros érdekszövetséget jelent, amely összefűzi a rendőri szervezet valamennyi elemét a hierarchiától függetlenül. Ez arra a felfogásra vezethető vissza, amely szerint a rendőrség a társadalom különböző rétegeitől izoláltan működik, feladata pedig a bűnözéssel szembeni fegyveres küzdelem. Ez az „érték” tiltja a szervezet működésével kapcsolatos információk társadalom felé való közlését, minthogy ez az ellenség felé való árulás lenne.³² Ismerve a társadalomtól zártan, katonai elvek mentén szerveződő rendészeti szervek értékrendjét, vagy még inkább értékválságát, nem jártak tévúton azok, akik az elmúlt negyed században a hazai rendőrség demilitarizálását sürgették.

A rendészeti szervek állományától elvárt értékeket a hazai jogalkotó a „*rendvédelmi hivatás etikai alapelveinek*” meghatározásával igyekszik szabályozni. Ennek alapján a hivatásos állomány tagjait „*különösen a hűség, a nemzeti érdek előnyben részesítése, a méltóság és a tisztesség, az előítéletektől való mentesség, a pártatlanság, a felelősségtudat, a szakszerűség, az együttműködés és az arányosság*” kell hogy jellemezze.³³ Az említett etikai elvek illeszkednek a semleges állam értékrendjébe. Találunk köztük olyanokat, amelyek az állammal szembeni attitűdöt fejezik ki és olyanokat is, amelyekben a társadalom elvárásai tükröződnek. Ugyanakkor olyan értékek hiányoznak a felsorolásból, amelyekre a társadalom, és talán a rendőri szervezet is méltán tart számot. Ilyennek tartom a *méltányosságot, az áldozatvállalást, a fegyelmet, az önállóságot* és a *kezdeménye-*

31 Niederhoffer (1969) 104.

32 Barry (1999).

33 Hszt. 14. § (1) bek.

zőkészséget. Ez utóbbi kettővel kapcsolatban kell megjegyezni, hogy a hatékony rendészeti fellépés ellen hat az, ha a rendőrt parancsra váró (köz)szolgávvá tesszük. Ellenben a feladataival azonosulni tudó, azok megoldásába bevont rendőrtől elvárható a kellő odaadás. A kapott parancsot gépiesen végrehajtó rendőr – a Hszt. etikai elveinek megfogalmazásával élve – *felelősségtudata* nem a probléma, avagy feladat megoldására, hanem a parancs végrehajtására korlátozódik. Annak nem tulajdonít jelentőséget, hogy az intézkedés elérte-e célját, pozitív társadalmi hatást gyakorolt-e, ha az nem jelenti a parancs teljesítésének feltételét.

Maga a Hszt. egyedül a kegyeleti gondoskodás körében szabályozza a vallásgyakorlást akként, hogy katonai tiszteletadás mellett sor kerülhet vallási közösség által végzett vallásos szertartásra is.³⁴ A szabályozás hiányossága nem jelenti azt, hogy az állomány tagjának ne lenne lehetősége vallásának gyakorlására. A vallásgyakorláshoz kapcsolódóan megfogalmazódik a rendészet állományának mint munkavállalónak a vallási ünnepnapokhoz való joga. A rendészet mint veszélyelhárító szervezet természetszerű módon nem lehet tekintettel az ünnepnapokra. Ezt tudnia és ismernie kell mindenkinek, aki ezt a pályát választja. Ez mégsem jelenti azt, hogy a rendészeti hivatás gyakorlójának le kellene mondania a vallási ünnepnapokról. Az AB értelmezése szerint a vallási ünnepnapok (vasárnap, húsvét, pünkösd, karácsony) a társadalmi életben mostanra sokat veszítettek szakrális tartalmukból és általánosan elfogadott ünnepnapokká váltak. Ennek ellenére amennyiben valaki a vallásgyakorlás céljából e napokat igénybe szeretné venni, abban az esetben rendelkezésére áll a munkavállalót megillető szabadnapoknak az a része, amely felett ő maga rendelkezik. A szabadnapok egy része feletti rendelkezési jog a rendészeti szervek állományát is megilleti. E rendelkezési jognak értelemszerűen a rendészeti szerv működőképessége szab határt.³⁵ Ennek megfelelően a rendészeti szerv állományának tagja vallásgyakorlás céljából kérheti azt, hogy szabadságainak egy része vallási ünnepnapra essen. Amennyiben ez nem veszélyezteti a rendészeti szerv működését, abban az esetben a munkáltató részéről nem merülhet fel akadály az igény kielégítése előtt. Alapjogi konfliktust eredményezhet, ha ugyanazon napon egyik munkavállaló a pihenéshez való jog, míg egy másik munkavállaló a vallásszabadsághoz való jog alapján kíván szabadságot igénybe venni, de csak egyikük igénye teljesíthető. Természetes, hogy e kérdésben csak az adott eset összes körülményét mérlegelve lehet megalapozott döntést hozni.

Ismert, hogy a rendészeti szervek állománya egy részének szolgálatellátása külön tervezési munkát igényel. Ilyen esetben a szolgálatot tervező vezető igénybe veheti a vallási tartalmú kéréseket. A kérelem teljesítése vezetői hatáskörbe tartozik. Mindezen vezetői döntések alkalmasak lehetnek arra, hogy az állomány tagjának vallásszabadsághoz való joga korlátozás alá kerüljön. Ennek jogszerűsége egyfelől az AB által alkalmazott alapjog-korlátozási teszt alapján állapítható meg. Másfelől a Hszt. az arányosság követelményének specializálásával külön mércét is állít, amikor úgy rendelke-

34 Uo. 263. § (1) bek.

35 Uo. 152. § (2) bek.: „A szabadság tartamának 50%-át egybefüggően, a 25%-át, de legalább tíz napot pedig a hivatásos állomány tagja által megjelölt időben és időtartamban kell kiadni úgy, hogy az a rendvédelmi szerv működőképességét ne veszélyeztesse.”

zik, hogy „ha a munkáltatói jogkör gyakorlása során a munkáltatói intézkedés a hivatásos állomány tagja jogainak korlátozásával jár, a munkáltatói jogkör gyakorlójának a több lehetséges és alkalmas korlátozás közül azt kell választania, amely az eredmény biztosítása mellett a hivatásos állomány érintett tagjára a legkisebb sérelemmel jár”.³⁶ A Hszt. által szabott mérce alkalmazása nem nélkülözheti az AB által kidolgozott alapjog-korlátozási teszt figyelembe vételét. Úgy is mondhatnánk, hogy a Hszt. arányossági mércéjének alkalmazását megelőzi az alkotmányossági teszt alkalmazása. Ellenkező megoldás elmentéses lenne a jogforrási hierarchiával, minthogy az alkotmányossági teszt magából az Alaptörvényből fakad.

Az ORFK 2012-ben több egyházzal kötött együttműködési megállapodást.³⁷ Nem állapítható meg, hogy milyen szempontok alapján került meghatározásra a részt vevő egyházak köre. Annyi mindenestre bizonyos, hogy a 2011. évi népszámlálás adatai ehhez nem szolgáltattak semmiféle alapot, mert a részt vevő egyházaknál a társadalomban erősebben jelen lévő vallási közösségek nem vesznek részt az együttműködési rendszerben.³⁸ Másfelől megállapítható az is, hogy az elválasztás elve nem szenved csorbát, hiszen az együttműködés alapján nem jött létre közös állami és egyházi szervezet, az állami szervek nem felügyelik az egyházak tevékenységét, és más tény sem utal arra, hogy az elválasztott működés ne valósulna meg. Az állami semlegesség elve sem sérül, mert az állami szerv nem azonosul egyetlen vallási közösség tanításával sem, és nem állapítható meg egyetlen vallási közösség preferálása sem. Ugyanakkor a vallási közösségek egyenjogúságát illetően kétségek fogalmazhatóak meg. Az AB határozata szerint: „Nem alkotmányossági kérdés, hogy a hosszú történelmi múltra visszatekintő, nagy létszámú egyházak ismertsége, szervezeti struktúrája és az állammal való sok területen begyakorolt együttműködése megkönnyíti tagjai számára a vallásgyakorlást ott, ahol ehhez más (gyakran állami) intézmények közreműködésére van szükség, mint például egészségügyi, vagy akár büntetés-végrehajtási intézményekben. [...] A vallásszabadsághoz való jog érvényesítésében meglévő gyakorlati különbségek azonban alkotmányos határok között maradnak mindaddig, amíg nem diszkriminatív jogi szabályozásból erednek, illetve nem vezetnek arra, hogy bárki vallásgyakorlását megakadályozzák.”³⁹ A határozatban felállított mércével ellenében az állapítható meg, hogy az együttműködésben nem feltétlenül azok az egyházak vesznek részt, akik a társadalomban a legjelentősebb szerepet töltik be, avagy hosszú történelmi múltra tekintenek vissza.

Az együttműködési megállapodás tartalmi elemei között szerepel a rendőrség személyi állományának vallásgyakorlása, illetve lelki gondozása. Az Ehtv. a vallásgyakorlás speciális korlátjaként a szervezet működési rendjével való összhangot határozza

³⁶ Hszt. 101. § (2) bek.

³⁷ ORFK Tájékoztató.

³⁸ Vö. 2011. évi népszámlálás. 10. vallás, felekezet; valamint egyfelől az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv, másfelől a Magyar Katolikus Egyház, a Magyarországi Református Egyház, a Magyarországi Evangélikus Egyház, a Magyarországi Baptista Egyház, a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége, a Magyarországi Unitárius Egyház, a Magyarországi Román Ortodox Egyház, a Tan Kapuja Buddhista Egyház, a Magyar Iszlám Közösség között létrejött együttműködési megállapodás (a továbbiakban: rendőrség egyházakkal kötött együttműködési megállapodása), lásd ORFK Tájékoztató.

³⁹ 8/1993. (II. 27.) AB határozat

meg. E korlátozás csak a szolgálatban lévő vagy szolgálati feladatokat ellátó állomány-nyal összefüggésben értelmezhető. A szolgálaton kívüli vagy szolgálati feladatokat nem teljesítő állomány vallásgyakorlása semmilyen kapcsolatot nem mutat a rendőrség működési rendjével, azt semmilyen formában nem érinti. A vallásgyakorlásnak erre a formájára szabadidőben kerül sor, ami teljes egészében kívül esik a rendőrség mint szervezet „működési rendjén”. Azzal az esetleges ellenvetéssel szemben, hogy a rendőrség működési rendje sérthető szolgálaton, illetve szolgálati feladatok teljesítésén kívül is, a rendészeti szerv működési rendjének büntetőjogi védelme nyújt számunkra eligazítást. Eszerint a szolgálati rend és fegyelem mint védett jogi érték sérelme a katonai bűncselekmények, illetve enyhébb jogtárgysérelem esetén fegyelmi felelősség körében ítélandók meg. Ezek közös vonása, hogy kizárólag szolgálatban, vagy szolgálati feladatok ellátása során követhetőek el. Ebből az a következtetés vonható le, hogy a rendészeti szerv működési rendjébe tartozó szolgálati renddel és fegyellemmel kapcsolatos kötelek csak szolgálatban vagy szolgálati feladatok ellátásával összefüggésben terhelik az állomány tagját. Ugyanerre a következtetésre vezet a hivatali bűncselekményeknek az a közös vonása, amely szerint azokat a rendészeti szerv tagja hivatalos személyként, tehát közhatalmi jogosultsággal felruházva, az állam nevében eljárva követheti el. Ezek alapján az állapítható meg, hogy a rendészeti szerv tagjának a szolgálaton kívüli, szolgálati feladatait nem érintő tevékenysége kívül esik a rendészeti szerv működésének büntetőjogi védelmén.

Mindezek alapján szintén az a következtetés vonható le, hogy az Ehtv. rendelkezései alapján az államnak, illetve konkrét esetben az állami (rendészeti) szervnek biztosítania kell tagjainak vallásgyakorlásához szükséges intézmény- és feltételrendszert. Ennek alapján kritika fogalmazható meg az együttműködési megállapodásnak azokkal a tartalmi elemeivel szemben, amelyek az állomány vallásgyakorlását szabályozzák. Az általános rendelkezések 1. pontjában az együttműködés egyik céljaként került meghatározásra a „*rendőrség személyi állománya részére a szolgálati feladatok teljesítését követően*” való lelki gondozás és vallásgyakorlás biztosítása. Részben érthető és támogatható, hogy lelki gondozásra és vallásgyakorlásra a szolgálati feladatok ellátását követően kerüljön sor, hiszen fő szabály szerint ezek a szolgálati feladatok ellátását nem veszélyeztethetik. Az idézett megfogalmazás azonban tagadja annak lehetőségét, hogy kerülhet valaki olyan helyzetbe, amely miatt szolgálati ideje alatt szorul lelki gondozásra. Pedig ilyen helyzet lehet egy fegyverhasználat vagy más, súlyosan erőszakos magatartással járó konfliktushelyzet. A hazai szabályozás még csak azt a követelményt sem fogalmazza meg, hogy a lelki traumát szenvedő rendőrt ugyanabban a szolgálatában már ne vegyék igénybe. A stressz és a trauma feldolgozásában pedig szinte teljesen magára van utalva. Ehhez képest kedvező megoldást nyújtana kivételes esetekben a lelki gondozás szolgálat közbeni lehetősége. Mindennek ellenére az együttműködési megállapodás az állomány felé nyújtandó szolgáltatásokat egyetlen lehetőségre szűkíti, amikor úgy rendelkezik, hogy „*az egyházak, felekezetek a Rendőrség személyi állományából önként jelentkezők részére szolgálati időn kívül térítésmentesen lelki gondozást biztosítanak*”.⁴⁰ Az

40 Rendőrség egyházakkal kötött együttműködési megállapodása 8. pont

idézett rendelkezésből két következtetés vonható le. Az egyik, hogy az együttműködésben részes egyházak tevékenysége csupán a lelki gondozásra terjed ki, de az egyházi alapfeladatot jelentő vallásgyakorlás biztosítására már nem. A másik pedig az, hogy a lelki gondozásra is kizárólag a szolgálati idő után kerülhet sor. A szűkítő jellegű szabályozás jelentős eltérést mutat az együttműködés céljaként meghatározott lelki gondozástól és vallásgyakorlástól, azt részben kiüresíti. E szabályozás nem szolgálja az Ehtv. rendelkezéseinek érvényesülését, azokkal ellentétes, mert lényegét tekintve a vallásszabadság gyakorlását a szolgálati időn kívül eső magánélet területére számúzi. Ezáltal a lelkiismereti és vallásszabadság gyakorlását semmilyen módon nem támogatja. Másfelől tagadja annak lehetőségét, hogy a lelki gondozás a rendészeti szerv működésének érdekeit szolgálja. Amennyiben az együttműködési megállapodás lehetőséget teremtene arra, hogy a lelki gondozásra, illetve a vallásgyakorlásra a szolgálati feladatok elvégzését követően, a feladatellátást nem érintő módon – pl. munkaközi szünetben, készenléti időben –, vagy rendkívül indokolt esetben „terápiás jelleggel” a szolgálati idő alatt kerüljön sor, az megfelelne annak az alkotmányos követelménynek, amely szerint a jogok alanyának joggyakorlását az államnak elő kell segítenie.

Az Ehtv.-nek az a rendelkezése, amely a rendészeti (rendvédelmi) szervek állományának vallásszabadságát szabályozza, minden szempontból megfelel az állam és egyház kapcsolatával szemben támasztott alkotmányos követelményeknek. Nem sérti sem az elválasztás, sem pedig a semlegesség elvét. Megvizsgálva a jogrendszer egyéb elemeit az a következtetés vonható le, hogy a jogi szabályozás színvonala a lehetőségek biztosítása terén messze elmarad a honvédségre vonatkozó szabályoktól. Hiányoznak a vallásgyakorlást ténylegesen is lehetővé tevő garanciális elemek. Ilyen hiányként értelmezhető a Tábori Lelkészi Szolgálat-hoz hasonló elveken működő rendőri (rendészeti) lelkészi szolgálat. Felvethető, hogy a hatályos jogi szabályozás nem szabályozza a vallásgyakorlás jogát, a szolgálatteljesítési időbe beszámítandó olyan időszakokban, amikor az állomány tagja a feladatellátás jellegéből eredően nem lát el szolgálati feladatokat. Ilyen az ügyeleti vagy készenléti szolgálat idejének az a része, melyben az állomány tagja nem végez szolgálati feladatokat, hanem szolgálattelátásra készen áll, és ide sorolható a munkaközi szünet⁴¹ intézménye is.⁴² Mindezen hiányok ellenére, amennyiben az igény felmerül, abban az esetben – az Ehtv. rendelkezései szerint – a rendészeti szervnek biztosítani kell állományának vallásgyakorlását, legyen az egyéni vagy közösségi igény. Ezért szükségesnek mutatkozik az igények kielégítését biztosító intézményrendszer kimunkálása és jogszabályi rögzítése. Ennek hiányában a vallásu-

41 Hszt. 136. §(2) bek.: „A hivatásos állomány tagja részére, ha teljesített szolgálata a hat órát meghaladja, munkaközi szünetet kell biztosítani. A munkaközi szünetet a napi szolgálatteljesítési időn belül kell kiadni. A hat órát meghaladó szolgálatteljesítési idő esetén harminc perc, huszonnégy órás szolgálat teljesítése esetén hatvan perc munkaközi szünetet kell biztosítani.”

42 Hszt. 134. § (3) bek.: „Készenléti jellegű szolgálati beosztás az a szolgálati beosztás, amelyben a) a hivatásos állomány tagja szolgálati feladatainak jellege miatt – hosszabb időszak alapulvételével – a heti szolgálatteljesítési idejének legalább egyharmadában fizikai vagy szellemi erőfelfejtással jár, vagy fokozott figyelmet igénylő szolgálatteljesítés nélkül áll a rendvédelmi szerv rendelkezésére, vagy b) a szolgálatteljesítés – különösen a szolgálati beosztás sajátosságára, a szolgálatteljesítés feltételeire tekintettel – a hivatásos állomány tagja számára az általánoshoz képest lényegesen alacsonyabb igénybevétellel jár, és a hivatásos állomány tagja állandó készenléti helyzetben, a szolgálatteljesítés helyén látja el a szolgálatát.”

kat gyakorolni kívánók lényegesen kiszolgáltatottabb helyzetben vannak azáltal, hogy az Ehtv. deklaratív jellegű és kellően bizonytalan tartalmú szabályát kell esetről esetre értelmezni a rendészeti feladatokra tekintettel, és ennek alapján a vallásgyakorlás minden elemében tartalommal megtölteni. Úgy tűnik, hogy a jogalkotó megelégszik a normativitás alacsony színvonalával, nem sokat törődve azzal, hogy a jogalkalmazót zavarba hozza. Jogállami keretek között nem támogatható az a megoldás, amelyben egy jogintézmény minden elemét a jogalkalmazónak kell tartalommal megtöltenie anélkül, hogy számára a jogalkotó a főbb viszonyítási pontokat meghatározta volna. A vallásgyakorlás speciális korlátjaként megfogalmazott „szervezeti működés rendje” nem nyújt kellő eligazodást. Ezért szükség mutatkozik arra, hogy a rendvédelmi szervek állományának vallásgyakorlását biztosító intézmény- és feltételrendszer kidolgozásra és normatív szabályozásra kerüljön.

A rendőri lelkészi szolgálat európai példái nemzetközi kérdőíves felmérés alapján

A CEPOL betűszó a francia Collège européen de police elnevezésből ered, amelynek angol megfelelője a European Police College, magyarul Európai Rendőrákadémia. Az Európai Unió intézményeként a bűnüldözés terén európai szinten tevékenykedő rendőrtisztek, kiképzőtisztek és szakértők számára nyújt szakképzést és oktatást. Számos bűnügyi, illetve rendészeti témában kínál tanfolyamokat és oktatási módszereket. A CEPOL-hálózatként működik, amelynek tevékenységeit – tanfolyamok, szemináriumok, konferenciák és találkozók – a tagállamok bonyolítják le a területükön, főként a nemzeti rendőrtisztképző intézményekben. A CEPOL célja, hogy a jobb európai együttműködés és rendvédelem érdekében a szaktudás és képzés területén a rendvédelmi és tudományos világ együttműködő ügynökségei és hatóságai számára az oktatás és fejlesztés első számú forrása legyen.⁴³ Ez utóbbi célkitűzés alapján kínálkozik lehetőség arra, hogy a tagállami CEPOL-szervezetek útján folytassunk nemzetközi kérdőíves vizsgálatot. A kiküldött kérdőíveket a CEPOL-szervek tárgyak szerint továbbítják azoknak a rendőri szervezeteknek, amelyek kellő kompetenciával rendelkeznek a kérdések megválaszolásához. Ennek alapján a kérdőívben feltett kérdésekre adott válaszokat adekvát tartalmúnak kell elfogadnunk. Mindezek alapján egy angol nyelven írt és előzetesen összeállított kérdőívet küldtem meg a CEPOL-tagországok rendőri szervei számára, melyben a következő kérdésköröket helyeztem a fókuszpontba: 1. Létezik-e rendőri lelkészi szolgálat? 2. Ez milyen feladatokat végez? 3. Szervezete és jogállása milyen kapcsolatot mutat az állammal? 4. Lelkészei milyen jogállásban látják el feladataikat? Annak érdekében, hogy a vizsgált tárgykörök megismerhetővé váljanak, az alábbi kérdések kerültek megfogalmazásra.

1. Működik-e a rendőrségen belül lelkészi szolgálat?

2. Esetleg igénybe vesz-e a rendőrség civil egyházi (helyi egyház által nyújtott) szolgáltatásokat?

43 Forrás: *European Union Agency for Law Enforcement Training*.

3. Ha a rendőrségen belül működik, akkor a lelkészek állami vagy egyházi alkalmazottak-e?

4. Ha állami alkalmazottak, abban az esetben viselnek-e rendfokozatot?

5. Mely egyházak vesznek vagy vehetnek részt a szolgálatban?

– valamennyi, aki akar

– jogszabály sorolja fel őket

– amellyikkel a rendőrség együttműködési megállapodást köt

6. Milyen jellegű szolgálatokat végeznek?

– rendszeres egyházi szolgálat (pl. istentisztelet, bibliaóra)

– eseti egyházi szolgálat

– rendőrök egyéni lelki gondozása

– rendőrséggel kapcsolatba kerülők lelki gondozása:

▪ fogvatartottak

▪ áldozatok

▪ hátrányos helyzetűek

▪ kábítószerfüggők

▪ egyéb

7. Online elérhető anyagok linkjét meg tudják-e küldeni?

A kiküldött kérdőívekre mindösszesen 6 országból (Horvátország, Görögország, Málta, Ausztria, Lengyelország, Svédország) érkezett érdemi válasz. Nagy-Britanniából csupán a rendőri lelkészi szolgálat (Police Chaplaincy) hivatalos honlapjának címét küldték meg.⁴⁴ Az itt található elérhetőségen felvettem a kapcsolatot a szolgálat vezetőjével, David Wilbrahammal, aki roppant mód segítőkésznek mutatkozott, és a kérdőív kitöltésén túlmenően bőségesen ellátott írott szakmai ismeretanyagokkal. Így összesen 7 kitöltött kérdőív állt rendelkezésemre, amely kevésnek bizonyult ahhoz, hogy bármiféle európai trend vázolható legyen. Ezért csupán arra vállalkozhattam, hogy e néhány ország gyakorlatát bemutassam. A visszaküldött kérdőívek közül egyedül a Svédországból kapott volt az, amelyik arról szólt, hogy egyáltalán nincs a rendőrség számára lelkészi szolgálat. A kérdőívet visszaküldő többi országban megvalósul a rendőri lelkészi szolgálat. Az eltérések az alábbi pontokon mutathatóak ki: 1. a részt vevő egyházak körének meghatározásában; 2. az együttműködés módjában; 3. a lelkészek jogállásában; és 4. az ellátott feladatokban.

A lelkészi szolgálatban részt vevő egyházak meghatározásában három megoldás látszik kirajzolódni. Egyedül Horvátországra jellemző, hogy jogszabály határozza meg a résztvevők körét. Nagy-Britanniában – multikulturális társadalmi nyomán – a lelkészi szolgálatban részt vevő egyházak köre teljesen nyitott. A szolgálatban bármely egyház lelkésze részt vehet. Ehhez csupán a templomból, vagy mecsetből, vagy bármely más alkalmas intézménytől egy megfelelő ajánlásra van szüksége. A többi állam azt a megoldást választotta, hogy azok az egyházak végezhetnek rendőri lelkészi szolgálatot, amelyek erre vonatkozó együttműködési megállapodást kötöttek a rendőrséggel.

⁴⁴ *National Association of Haplains to the Police.*

Az együttműködés módját tekintve két megoldás mutatkozik. Az egyik irányt megint csak Horvátország képviseli, ahol kizárólag a rendőrség szervezetén belül létrehozott lelkészi szolgálat látja el a rendőrök lelki gondozását. A másik csoportba pedig azok az államok tartoznak, amelyek a rendőrség keretein belül létrehozott lelkészi szolgálat mellett igénybe veszik a közegyházak szolgáltatásait is. E megoldás nagyban emlékeztet a hazai katonai lelki gondozásból ismert kiegészítő táborigényező lelkész intézményére. A lelkészek jogállására három megoldás látható a visszaküldött kérdőívek alapján. Egyedül Ausztriára jellemző, hogy kizárólag egyházi alkalmazásban állnak a rendőrségen belül szolgálatot ellátó lelkészek, akik ezáltal rendfokozatot sem viselnek. Ez a megoldás rendkívül letisztult formáját mutatja az állam és az egyház elválasztásának. A többi válaszküldő államra – Nagy-Britannia kivételével – az jellemző, hogy állami alkalmazásban állnak a lelkészek. A harmadik utat választó Nagy-Britannia az előző két rendszert ötvöző megoldásként állami alkalmazásban álló, illetve rendőri szerveknél heti két órát önként dolgozó civil lelkészeket is bevon a szolgálatba. Ugyanakkor a rendfokozat kérdésében további eltérések mutatkoznak az állami alkalmazásban álló lelkészek között, mert Lengyelország esetében a rendőri lelkészek nem viselnek rendfokozatot, vagyis jogállásukat tekintve civil alkalmazottak. Az állam és egyház elválasztása szempontjából annak nincs jelentősége, hogy ez az alkalmazási viszony közszolgálati, avagy munkajogi jogviszony. Ezért ezt a kérdést külön nem vizsgáltam. Nagy-Britannia esetében nem rendfokozatot, hanem a haditengerészet lelkészi szolgálatához hasonló beosztást töltenek be az alkalmazott lelkészek. A többi állam esetében a rendőrségnél szolgáló lelkészek hivatásos rendőrök és rendfokozatot viselnek. Végül jelentősebb különbségek mutatkoznak a rendőri lelkészi szolgálatok által nyújtott egyházi szolgáltatások körében. Külön érdemes szót ejteni arról, hogy a rendőrséggel kapcsolatba kerülő személyek körében egyetlen rendőri lelkészi szolgálat végez egyházi feladatokat, mégpedig Nagy-Britanniában. Többnyire azonban itt sem közvetlenül a bűncselekmények áldozataival létesítenek kapcsolatot, hanem inkább a közösségi tevékenységekre helyezik a hangsúlyt. A máltai, illetve a horvát partnerszervezet kizárólag a rendszeres közösségi vallásgyakorlást (pl. istentisztelet, bibliaóra) jelölte meg. Az eseti közösségi vallásgyakorlást, valamint a rendőrök egyéni lelki gondozását Lengyelországban és Ausztriában vállalják a lelkészi szolgálatok. Nagy-Britanniában a lelkészi szolgálat eseti jellegű egyházi szolgáltatásokat nyújt, mint például épületszentelés, temetés, esküvő. Végül pedig meg kell említeni, hogy Görögországban kizárólag a rendőrök egyéni lelki gondozása került megjelölésre mint egyházi szolgálat.

Mindezek alapján két következtetést lehet levonni. Az egyik az, hogy azokban az országokban, ahol van rendőri lelkészi szolgálat, nem mutatható ki összefüggés a szolgálat jogállása és az általa elvégzett feladatok között. Hiszen a kérdőívek alapján éppen ugyanazt a szolgáltatási kört nyújtja az Ausztriában egyházi szolgálatban álló, mint a Lengyelországban civil állami szolgálatban álló rendőri lelkészi szolgálat. A másik pedig az, hogy már a kevés visszaküldött kérdőív is olyan változatos megoldásokat mutat, hogy úgy vélem, vezető európai trendet nem lehet meghatározni.

Fejlesztési irányok

E munka megírásával egy időben zajlik az ország déli határainál az a menekültválság, amely egyaránt próbára teszi az állam és a társadalom demokratikus értékek melletti elkötelezettségét. A kormány döntése alapján nagyobb létszámú katonai erő érkezett és vett részt az államhatár megerősítésében.⁴⁵ Ezzel egy időben felvettem a kapcsolatot a Tábori Lelkészi Szolgálat protestáns szolgálati ágának püspökével, akitől azt a tájékoztatást kaptam, hogy a katonákkal együtt a tábori lelkészek is szolgálatot látnak el. Külön bizonyítást nem igényel annak megállapítása, hogy a katonai szerepvállalást megelőzően a rendőrség már hónapok óta hatalmas erőkkel dolgozott a térségben. Az sem igényel külön bizonyítást, hogy ennek során embert próbáló feladatokat látnak el rendkívüli módon nehéz körülmények között. Teszik mindezt úgy, hogy a rendőrség az állomány mentális felkészítésére, tehermentesítésére, regenerációjára kevés gondot fordít. Nem állítom, hogy a lelkészek ezt a problémát képesek lennének önmagukban orvosolni, de szembetűnő a különbség akkor, amikor az tapasztalható, hogy ugyanazon a területen hasonló szolgálatot ellátó katonák az elejétől kezdve támaszkodhatnak a lelkészek által nyújtott mentális segítségre, míg a rendőri állománynak ilyen jellegű segítsége egyáltalán nincs. A különbségtételre legitim indok nem mutatható ki.

Szükséges, és kívánatos a *rendőrség keretein belül* is kialakítani a lelkészi szolgálatot. Szükséges annyiban, hogy ennek híján az Ehtv. rendelkezései szerint és alkotmányosan is hasonló helyzetben lévő honvédséghez képest a rendészeti szervek állományának vallásgyakorlása hátrányt szenved. Kívánatos pedig azért, mert a lelkészi szolgálat képes lehet arra, hogy hozzájáruljon az állomány erkölcsi és mentális helyzetének megszilárdításához. Ehhez mintaként két hazai megoldás is kínálkozik. Az egyik a Tábori Lelkészi Szolgálat, a másik pedig a Börtönlelkészi Szolgálat. Az első esetében a lelkészi szolgálat önálló szervezeti egységként működik, közvetlenül a minisztérium irányítása alatt. Ennek megfelelően az egyes szolgálati ágak önálló állománnyal rendelkeznek. Az ide beosztott lelkészek jelentős része katonai rendfokozattal rendelkezik. A jelentősebb helyőrségekben állandó lelkészi szolgálat működik. A kisebb katonai egységekhez vagy a valamelyik szolgálati ág központi állományába tartozó lelkész megye eseti jelleggel szolgálatot teljesíteni, vagy a helyi lelkész lát el kiegészítő tábori lelkészi feladatokat. A Börtönlelkészi Szolgálat ezzel szemben az intézetek területén diszlokáltan, önállóan működik, központi szervezeti egység és központi irányítás nélkül. Az itt szolgáló lelkészek az intézetek parancsnokainak alárendeltségében működnek. Mindegyikük egy-egy büntetés-végrehajtási intézetben, irodáik a fogvatartotti körletekben is megtalálhatóak, ahol a fogvatartottak és az őrök számára egyaránt megszólíthatóak, elérhetőek. Az itt szolgáló lelkészek mind közalkalmazottak. Az egyes helyszíneken végzett adatgyűjtéseim, interjúkészítéseim során azt tapasztaltam, hogy a börtönlelkészekkel szemben a büntetés-végrehajtási őrök, biztonsági tisztek, nevelők többnyire kollégaként viselkednek. Köszönhető ez a fizikai közelségnek és az azonos szervezethez tartozásnak egyaránt. Emiatt ezt a mintát a lelkészek által közvetített értékek

⁴⁵ Lásd Már 3800 katona van a déli határnál.

célba juttatásának szempontjából hatékonyabbnak tartom, mint a központi, minden más szervezeti elemtől elkülönülten működő szervezeti modellt. Hátránya ugyanakkor megmutatkozik abban, hogy egységes szervezet híján nem képes a lelkészi feladatellátás érdekeinek hatékony védelmére. A rendőrség szervezete lényegesen nagyobb és strukturáltabb, mint a büntetés-végrehajtási szervezet. A területi jogállású szerveknél alkalmazott 1-2 fős lelkészi állomány és részmunkaidős lelkészek alkalmazása nem képviselne jelentős költségeket, ugyanakkor alkalmas megoldás lehetne arra, hogy a helyi rendőri szervek állományának körében is szolgáljanak. Esetleg a jövőben a rendőrségnél működő lelkészi szolgálatmodell mintájának a szervezeten belüli megfelelő szintű képviselet és a hatékony szolgálatellátás érdekében *központi szervezet létrehozását* javaslom azzal a lényeges kikötéssel, hogy a lelkészek szolgálatellátási helyeként a területi szervek kerüljenek meghatározásra úgy, hogy a működési területük illeszkedjen a rendőri szerv illetékességi területéhez.

A hátrányos megkülönböztetést valójában csak részben és másodlagosan jelenti az intézményesített lelkészi szolgálat hiánya. A valódi hátrányos megkülönböztetést az jelenti, hogy amíg a katonák számára törvény által biztosított lehetőség az, hogy „*az állomány tagja szolgálatellátási időben a szolgálatellátási kötelezettség sérelme nélkül vehet igénybe lelki gondozást, és vehet részt vallásos szertartáson*”,⁴⁶ addig a rendészeti szervek állományának ilyen lehetőséget a hatályos jogszabályok nem biztosítanak. Alkotmányos keretek között szükséges és arányos, sőt szükségszerű korlátozás a szolgálatellátási kötelezettség elsőbbsége. Ezzel a korlátozással a rendészeti szervek tagjainak vallásgyakorlása is biztosítható olyan módon, hogy e szervek alkotmányos kötelezettségei ne szenvedjenek csorbát. A rendészeti szolgálatellátást a hivatali jelleg vagy a jogsértő cselekményekre való reagálás jellemzi. Ez időben korlátozza a vallásgyakorlás lehetőségeit. Ez a korlátozás észszerű és indokolt. A szolgálatellátás rendszertre jellemző módja némileg eltér a honvédségi szolgálatellátástól. De ez nem szolgálhat kellő alappal a hátrányos megkülönböztetéshez. Az ugyanis nem alkotmányossági kérdés, hogy milyen szervezést igényel a vallásgyakorlás biztosítása. A jogalkotó kötelezettsége és felelőssége a racionálisan elérhető lehetőség biztosítására terjed ki.⁴⁷ Az az érv sem szolgál kellő erellyel, amely szerint a katonák vallásgyakorlásának külön szabályozása, valamint a vallási igényeket kielégítő Tábori Lelkészi Szolgálat létjogosultsága azért indokolt, mert a katonák a lakóhelyüktől, hazájuktól távol tábori, vagy éppenséggel háborús körülmények között látják el szolgálatukat. A katonai szolgálatellátás módjára vonatkozó állítás igaz lehet ugyan, de legalább ugyanennyire igaz az is, hogy a szolgálat lelkészei békeidőben is elősegítik a honvédségen belüli vallásgyakorlást. Békeidőszakban a honvédségi szolgálatellátás nem a hadi körülményekkel, mint inkább a hivatali körülményekkel mutat számos rokon vonást. Ezzel összefüggésben kiemelendő, hogy a békeidőszaki honvédelmi tevékenység jelentős része a honvédelmi igazgatás körébe

46 A honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. tv. 20. § (1) bek.

47 A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karán rendszeresen szervezett istentiszteleti alkalmak, illetve az itt létrehozott imaszoba, a Repülőtéri Rendőr Igazgatóság egyházakkal kötött megállapodása illetve Börtönlelkészi Szolgálatnak a börtönszemélyzet körében végzett tevékenysége mind arra szolgál bizonyítékkal, hogy igény és lehetőség egyaránt mutatkozik a rendészeti szervek körében való vallásgyakorlásra.

tartozik. Ez a tevékenység pedig természetszerű módon nem harci cselekményekben, hanem igazgatási jellegű cselekményekben ölt testet. Ez pedig a szolgálatellátás időbeosztását, jellegét tekintve nem különbözik lényeges módon a rendészeti igazgatástól. Mindezek alapján a honvédek vallásgyakorlásához képest kimutatható hátrányos megkülönböztetésnek legitim indoka nincs. Szükséges ezért, hogy a jogalkotó az Ehtv. rendelkezéseivel összhangban megteremtse a rendészeti szervek állományának a honvédekkel megegyező módon történő vallásgyakorlását.

IRODALOMJEGYZÉK

Felhasznált irodalom

- Ádám Antal (2007): *Bölcsélet, vallás, állami egyházjog*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.
- Balla Zoltán (2014): A rendészet fogalma és rendszere, a nemzetbiztonsági rendészet. In Korinek László (szerk.): *Értekezések a rendészetről*. Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest.
- Barry, Daniel Patrick (1999): *Handling police misconduct in an ethical way*. Las Vegas, University of Nevada.
- Finszter Géza (2014a): A rendészet társadalmi rendeltetése, rendészeti feladatok és funkciók. In Korinek László (szerk.): *Értekezések a rendészetről*. Budapest.
- Finszter Géza (2014b): *A rendőrség joga*. Budapest, Nemzeti Közzolgálati Egyetem.
- Finszter Géza (2014c): *Rendészetelmélet*. Budapest, Nemzeti Közzolgálati Egyetem. In Korinek László (szerk.): *Értekezések a rendészetről*. Budapest, Nemzeti Közzolgálati Egyetem.
- Niederhoffer, Arthur (1969): *Behind the Shield: The Police in Urban Society*. New York, Garden City.
- Patyi András – Varga Zs. András (2012): *Általános közigazgatási jog*. Budapest, Dialog Campus.
- Schanda Balázs (2012): *Állami egyházjog*. Budapest, Szent István Társulat.

Internetes források

2011. évi népszámlálás. 10. vallás, felekezet. Forrás: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_10_2011.pdf (2017. 02. 20.)
- European Union Agency for Law Enforcement Training. Forrás: <https://www.cepol.europa.eu/hu> (2017. 02. 20.)
- ORFK Tájékoztató. 2012. 7. szám. Forrás: http://www.police.hu/sites/default/files/ot7_0.pdf (2017. 02. 20.)
- Már 3800 katona van a déli határnál. Forrás: <http://www.kormany.hu/hu/honvedelmi-miniszterium/hirek/mar-3800-katona-van-a-deli-hatarnal> (2017. 02. 20.)
- National Association of Haplains to the Police. Forrás: www.police-chaplains.org.uk (2017. 02. 20.)

Felhasznált jogesetek

- ECHR application no. 44774/98 Leyla Şahin v. Turkey
- ECHR application no. 42393/98 Dahlab v. Switzerland
- ECHR application no. 30814/06 Lautsi v. Italy

Jogforrások

- 4/1993. (II. 12.) AB határozat
8/1993. (II. 27.) AB határozat
38/2012. (XI. 14.) AB határozat
1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről
1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről
1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről
1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról
2010. évi CXXII. törvény a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról
30/2011. (IX. 22.) BM rendelet a rendőrség szolgálati szabályzatáról
2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról
2011. évi CCVI. törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról
2011. évi CXCI. törvény a közszolgálati tisztségviselőkről
2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről
2012. évi CCV. törvény a honvédek jogállásáról
2015. évi XLII. törvény a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról

ABSTRACT

The Freedom of Thought and Religion in Law Enforcement

TIHANYI Miklós

Applying a constitutional law approach, the study examines the religious freedom of the Hungarian law enforcement staff. On the one hand, they are studied as public officials acting on behalf of the ideologically neutral state, on the other hand as "employees" of the police. The paper establishes that a representative of the ideologically neutral state is expected to apply the law in an ideologically neutral way. Still, this should not prevent an individual from having their own system of values and living according to them. The police force as an employer fails to meet the requirements defined by constitutional standards. The study briefly compares how the religious practices of the law enforcement and the military staff are accommodated, as, according to the Act on church affairs, the concerning regulations are the same. It turns out that the military are in a far more favourable position, although there is no constitutional reason for the difference. Finally, the religious practices of a few European police forces are outlined.

Keywords: *police chaplaincy, military chaplaincy, freedom of religion, freedom of conscience*